TOMA AKVINSKI O OGOVARANJU I KLEVETANJU
(S PRIMJENOM NA DRUŠTVENE MREŽE)

https://gemini.google.com/share/0365092b3d5b
Created with Thinking January 18, 2026 at 07:11 AMPublished January 28, 2026 at 09:06 PM

Pitanja postavljao jezičnom modelu Gemini: Milan Kušnjačić
Popravljene pravopisne greške.

Objasni razliku između ogovaranja i klevetanja po nauku Tome Akvinskog

U svojoj *Summi Theologica* (poglavito u dijelu *Secunda Secundae*, pitanja 72–76), sveti Toma Akvinski sustavno analizira grijehe jezika. Iako se u svakodnevnom govoru pojmovi ogovaranje i klevetanje često koriste kao sinonimi, Akvinski postavlja jasnu granicu temeljenu na istinitosti izrečenoga i namjeri počinitelja.

---

1. Ogovaranje (*Detractio*)

Za Akvinskog, ogovaranje je "potajno crnjenje tuđeg ugleda". Glavna značajka ogovaranja nije nužno laž, već **skrivenost** i **šteta nanesena ugledu** (*fama*) osobe koja nije prisutna. Toma navodi četiri načina na koja se čini grijeh ogovaranja:

- **Iznošenje neistina:** Pripisivanje osobi grijeha ili mana koje nema (ovo se preklapa s klevetom).
- **Uvećavanje istinitih mana:** Govorenje o tuđim pogreškama na način da one izgledaju gore nego što jesu.
- **Otkrivanje skrivenih grijeha:** Iznošenje na vidjelo tuđih stvarnih, ali tajnih grijeha koje javnost nije trebala znati.
- **Umanjivanje dobroga:** Nijekanje ili namjerno prešućivanje dobrih djela druge osobe kako bi joj se narušio ugled.

2. Klevetanje (*Calumnia*)

Klevetanje je uži pojam i u Akvinskom smislu predstavlja podvrstu ogovaranja ili poseban grijeh u kontekstu pravde. Ono se definira kao **svjesno iznošenje lažnih optužbi**. Dok ogovaranje može biti "istinito" (otkrivanje tuđe sramotne tajne), kleveta je uvijek **utemeljena na laži**. Akvinski klevetu vidi kao izravan napad na istinu i pravdu, često u kontekstu sudskih procesa ili javnog narušavanja časti.

Ključne razlike prema Akvinskom

Značajka	Ogovaranje (Detractio)	Klevetanje (Calumnia)
Istinitost	Može biti istinito (otkrivanje tajne) ili lažno.	Uvijek se temelji na **laži**.
Cilj	Uništavanje **ugleda** (*fama*) u očima drugih.	Izravno nanošenje štete i **lažno optuživanje**.

Značajka	Ogovaranje (Detractio)	Klevetanje (Calumnia)
Prisutnost	Čini se iza leđa osobe (u tajnosti).	Može biti javno ili pred sucem.
Glavni grijeh	Grijeh protiv ljubavi i bližnjega.	Grijeh protiv pravde i istine.

Zašto je to važno za Akvinskog?

Toma Akvinski naglašava da je **dobar glas** (*fama*) vrjedniji od materijalnog bogatstva. Stoga su i ogovaranje i klevetanje teški grijesi jer osobi oduzimaju nešto što je ključno za njezin društveni život i dostojanstvo.
On također razlikuje ove grijehe od:

- **Vrijeđanja (*Contumelia*):** Gdje se uvreda izgovara osobi u lice s namjerom da joj se oduzme čast.
- **Svađanja/Šaputanja (*Susurratio*):** Gdje je cilj uništiti prijateljstvo između dvije osobe, a ne samo ugled jedne.

> "Ogovaratelj je gori od lopova, jer je dobar glas bolji od novca." — interpretacija Akvinskog stava o težini grijeha jezika.

Želite li da detaljnije objasnim Akvinsko učenje o tome kada je (i je li ikada) dopušteno otkriti tuđi grijeh radi općeg dobra?

Da, objasni kad je dopušteno otkriti tuđi grijeh.

Prema nauku svete Tome Akvinskog, iako je ugled bližnjega dragocjen, on nije apsolutan. Postoje situacije u kojima šutnja o tuđem grijehu prestaje biti krjepost i postaje suučesništvo u zlu.

Toma Akvinski u *Summi Theologica* (II-II, q. 73, a. 2) objašnjava da se otkrivanje tuđeg grijeha ne smatra ogovaranjem ako za to postoji **pravedan razlog** i ako se to čini na **ispravan način**.
Evo ključnih uvjeta pod kojima je dopušteno (ili čak nužno) otkriti tuđi grijeh:

---

1. Radi sprječavanja štete (Zaštita općeg dobra)

Ovo je najvažniji kriterij. Ako nečiji tajni grijeh ili mana izravno ugrožava druge ljude ili zajednicu, dužnost je to otkriti onima koji mogu spriječiti zlo.

- **Primjer:** Ako znate da je netko tko upravlja javnim sredstvima sklon krađi, ili ako netko tko brine o djeci ima opasne sklonosti, šutnja bi bila grijeh protiv općeg dobra.
- **Načelo:** Opće dobro (*bonum commune*) uvijek ima prednost pred privatnim ugledom pojedinca.

2. U procesu "Bratske opomene" (*Correctio Fraterna*)

Toma se ovdje snažno oslanja na Evanđelje po Mateju (18, 15-17). Proces otkrivanja grijeha mora ići strogo utvrđenim redoslijedom kako bi se očuvao ugled grešnika što je duže moguće:

1. **Privatni razgovor:** Prvo ukori osobu nasamo. Ako se popravi, grijeh ostaje tajan.
2. **Svjedoci:** Ako ne posluša, uzmi sa sobom jednog ili dvojicu. Ovdje se grijeh otkriva malom broju ljudi radi postizanja svrhe (popravka).
3. **Vlasti (Crkva/Zajednica):** Tek ako ni to ne uspije, stvar se iznosi pred nadležne koji imaju moć ispraviti situaciju.

3. Sudska dužnost (Svjedočenje)

Kada je netko pozvan pred zakoniti autoritet (sudac, poglavar) da svjedoči, on je dužan reći istinu. U tom kontekstu, iznošenje tuđeg grijeha nije ogovaranje, već čin **pravde**. Prešućivanje istine na sudu može nanijeti nepravdu nevinoj osobi ili cijelom društvu.

4. Duhovna pomoć grešniku

Ako vidite da netko srlja u propast, a vaš privatni savjet ne pomaže, dopušteno je obratiti se nekome tko ima autoritet ili mudrost da toj osobi pomogne (npr. roditelju, duhovniku ili liječniku). Namjera ovdje ne smije biti sramoćenje, već **izlječenje**.

Sažetak pravila: Kada šutnja postaje grijeh?

Toma Akvinski bi rekao da se smije govoriti samo onda kada su ispunjena ova tri uvjeta istovremeno:

Uvjet	Objašnjenje
Ispravna namjera (*Finis*)	Govorite li da pomognete ili zaštitite, ili da napakostite?
Nužnost	Je li otkrivanje jedini način da se spriječi veće zlo?
Odgovarajuća osoba	Govorite li to svima (ogovaranje) ili samo onome tko može riješiti problem?

Važno upozorenje: Čak i kad je dopušteno otkriti grijeh, Akvinski naglašava da se ne smije reći **više nego što je strogo potrebno**. Ako je za zaštitu dovoljno reći da je netko "nepouzdan", ne smiju se iznositi prljavi detalji njegova privatnog života koji nisu relevantni za problem.

Želite li da analiziramo razliku između "ogovaranja" i "šaputanja" (susurratio), za koje Akvinski kaže da je čak i teži grijeh jer uništava prijateljstvo?

Nisam čuo za izraz šaputanje, samo za glasine. Je li to isto?

U pravu ste, u svakodnevnom govoru češće koristimo riječ glasine. Međutim, sveti

Toma Akvinski koristi specifičan latinski izraz *susurratio* (što se doslovno prevodi kao šaputanje), kako bi opisao grijeh koji je, po njegovu mišljenju, opasniji od običnog ogovaranja.

Iako se glasine i šaputanje preklapaju, razlika je u **meti napada**.

Što je točno "šaputanje" (*Susurratio*)?

Dok je cilj ogovaranja (*detractio*) ocrniti nekoga i uništiti mu ugled, cilj šaputanja je **uništiti prijateljstvo**.

Šaputač (onaj koji širi glasine s namjerom) ne želi samo da vi mislite loše o osobi X; on želi da se **vi i osoba X posvađate**. On ide jednoj osobi i govori: *"Znaš li što je onaj rekao o tebi?"*, a zatim ide drugoj i potpiruje vatru.

Zašto je šaputanje gore od ogovaranja?

Akvinski postavlja vrlo jasnu hijerarhiju vrijednosti:

1. **Prijateljstvo** je veće dobro od **ugleda**.
2. Gubitak prijatelja nanosi veću bol i štetu nego gubitak dobrog imena.

Toma citira Bibliju (Izreke 6, 16-19) gdje se navodi šest stvari koje Bog mrzi, a sedma mu je gnusna: *"onaj koji sije razdor među braćom"*. Budući da šaputanje izravno udara na zajedništvo i ljubav, ono se smatra težim grijehom protiv bližnjega nego puko "tračanje".

Glasine vs. Šaputanje: Ključne razlike

Evo kako ih možemo razlikovati u modernom kontekstu:

Pojam	Fokus (Što se napada?)	Glavna namjera
Ogovaranje / **Glasine**	Ugled i čast (*Fama*)	Da drugi o toj osobi misle loše.
Šaputanje / **Spletkarenje**	Odnos i ljubav (*Amicitia*)	Da se dvoje ljudi koji su bili bliski razdvoje.

Glasine su često "površnije" – ljudi ih šire iz znatiželje, dosade ili zlobe, ali ne nužno s planom da nekome unište brak ili dugogodišnje prijateljstvo. **Šaputanje** je strateško i usmjereno na razdor.

Kako Akvinski savjetuje da se postavimo prema glasinama?

Akvinski upozorava da su slušatelji jednako odgovorni kao i govornici. On nudi dva kriterija:

- **Ako slušate s užitkom:** Postajete sudionik u grijehu.
- **Ako ne spriječite govornika (a možete):** Pokazujete nedostatak ljubavi prema onome koga se ogovara.

> "Nije bitno samo tko govori, nego i tko pruža uho." — To je bit njegova učenja o grijehu jezika.

S obzirom na to da smo prošli kroz teoriju, **želite li da vam navedem par praktičnih primjera iz svakodnevnog života (posao, obitelj) kako prepoznati granicu između obične informacije i "šaputanja" o kojem Akvinski govori?**

Šaputanje je bolje nazvati spletkarenje jer ima osobine ogovaranja i klevetanja.

Potpuno ste u pravu. Izraz spletkarenje (ili intrigiranje) u suvremenom jeziku puno preciznije dočarava ono što Toma Akvinski naziva *susurratio*.

Spletkarenje je "napredna" i opasnija razina grijeha jezika jer ono koristi i ogovaranje i klevetanje kao svoje alate, ali s puno mračnijim ciljem.

Kako spletkarenje (šaputanje) ujedinjuje te grijehe?

Sveti Toma objašnjava da spletkaroš ne bira sredstva. Njegov primarni cilj nije samo da netko "ispadne loš" (što je cilj ogovaranja), nego da se **pokida veza između dvije osobe**.

1. **Element ogovaranja:** Spletkaroš će iznijeti nečiju stvarnu tajnu ili manu, ali je neće reći bilo kome, već upravo onoj osobi koju će ta informacija najviše povrijediti ili razljutiti.
2. **Element klevetanja:** Ako istina nije dovoljna da izazove svađu, spletkaroš će posegnuti za lažima (klevetom) kako bi osigurao da dođe do potpunog prekida odnosa.

Zašto je to za Akvinskog "teža kategorija"?

Akvinski koristi logiku **vrijednosti dobra koje se uništava**:

- **Ogovaranje** oduzima *fama* (ugled). To je velika šteta, ali čovjek može preživjeti i bez ugleda ako ima prijatelje.
- **Spletkarenje** oduzima *amicitia* (prijateljstvo). Za Akvinskog, čovjek je društveno biće, a prijateljstvo je "najveće od svih vanjskih dobara". Uništiti nekome prijateljstvo znači ostaviti ga izoliranog i emocionalno osakaćenog.

Praktični primjeri: Kako prepoznati spletkaroša (šaputača)?

Evo kako to izgleda u svakodnevnom životu kroz Akvinsku leću:

Situacija	Ogovaranje (Trač)	Spletkarenje (Intriga)
Na poslu	Govorite kolegama na kavi: "Marko je opet zabrljao izvještaj, on je stvarno nesposoban."	Idete Markovu šefu ili bliskom suradniku i kažete: "Znaš, Marko je meni rekao da si ti kriv za onaj loš izvještaj."
U obitelji	Kažete sestri: "Naša šogorica je jako rastrošna."	Kažete bratu (šogoričinom mužu): "Tvoja žena troši novac iza tvojih leđa i skriva račune od tebe."
Cilj	Smanjiti Markov ili šogoričin ugled u vašim očima.	**Izazvati izravan sukob** i nepovjerenje između njih.

Kako se postaviti prema spletkama?

Akvinski je vrlo strog prema onima koji "pružu uho" spletkarošima. On smatra da spletkaroš gubi moć onog trenutka kada naiđe na **pravednog slušatelja** koji:

1. **Provjerava informaciju** izravno s osobom o kojoj se govori.
2. **Prekida razgovor** čim primijeti da je namjera sijanje razdora.

> "Ukloni li se spletkaroš, prestaje svađa," citira Toma starozavjetne mudre izreke, naglašavajući da je spletkarenje motor svakog društvenog nemira.

Spletkarenje ostavlja duboke ožiljke na odnosima. Budući da Akvinski puno piše o pravdi, zanima li Vas kako on predlaže da se "popravi šteta" (restitucija) nakon što smo nekoga ogovorili ili protiv njega spletkarili?

Nađi u Bibliji citate o zlim jezicima

Biblija je prepuna upozorenja o razornoj moći jezika. Sveti Toma Akvinski je svoje učenje upravo i gradio na ovim redcima, smatrajući jezik organom koji može ili graditi zajednicu ili je potpuno razoriti.

Evo ključnih biblijskih citata podijeljenih prema vrsti "zlog jezika":

---

1. O snazi i opasnosti jezika uopće

Ovi citati naglašavaju da riječi nisu "samo zrak", već imaju stvarnu moć donošenja života ili smrti.

- **Jakovljeva 3, 5-6:** > "Tako i jezik: malen je ud, a velikim se diči. Pazite, mala vatra zapali golemu šumu! I jezik je vatra, svijet nepravda..."
- **Izreke 18, 21:** > "Smrt i život u vlasti su jeziku, i tko ga miluje, jede plod njegov."
- **Psalam 140, 4:** > "Oštre jezike svoje k'o u zmije, pod usnama im je otrov ljutičin."

---

2. O ogovaranju i klevetanju (Gubitak ugleda)

Biblija strogo osuđuje one koji potajno govore protiv bližnjega ili iznose lažne optužbe.

- **Psalam 101, 5:** > "Tko okleveta bližnjega u potaji, toga ću pogubiti."
- **Izreke 11, 13:** > "Tko klevetajući hodi, otkriva tajnu, a čovjek pouzdana duha čuva stvar."
- **Levitski zakonik 19, 16:** > "Ne potkazuj okolo među narodom svojim; ne ustaj na život bližnjega svoga."
- **Izreke 10, 18:** > "Tko prikriva mržnju, lažljivih je usana, a tko klevetu širi, bezuman je."

---

3. O spletkarenju i sijanju razdora (*Susurratio*)

Kao što smo ranije spomenuli, ovo je za Akvinskog najgori oblik grijeha jezika jer udara na prijateljstvo i zajedništvo.

- **Izreke 6, 16-19:** (Sedam stvari koje su Bogu gnusne)
  "Šest je stvari koje Gospod mrzi, a sedam ih je gnusno njegovu biću:
  ... lažljiv jezik ... lažan svjedok koji širi laži i **onaj koji sije razdor među braćom**."
- **Izreke 16, 28:** > "Opak čovjek zameće svađu i klevetnik (šaputač) razdvaja najbolje prijatelje."
- **Sirah 28, 13:** > "Prokuni šaputača i dvojezičnjaka, jer su uništili mnoge koji su u miru živjeli."
- **Izreke 26, 20:** > "Kad nestane drva, oganj se gasi, i kad nema klevetnika (spletkaroša), svađa prestaje."

---

4. Upozorenje o odgovornosti za svaku riječ

Isus jasno daje do znanja da ćemo polagati račun ne samo za velike laži, nego i za nepromišljeno govorenje.

- **Matej 12, 36:** > "A kažem vam: za svaku bezrazložnu riječ koju ljudi dadnu, polagat će račun na Dan sudnji."
- **Izreke 21, 23:** > "Tko čuva usta svoja i jezik svoj, čuva dušu svoju od nevolja."

Sažetak biblijske mudrosti

Zajednička nit svih ovih citata je da **zao jezik uvijek radi u mraku** (potaja, šaputanje, laž). Zato Biblija, kao i Akvinski, nudi "svjetlo" kao lijek: **izravnu bratsku opomenu** i **istinu izgovorenu s ljubavlju**.

Želite li da vam protumačim najpoznatiji od ovih tekstova – cijelo treće poglavlje Jakovljeve poslanice, koje se smatra "Biblijskom anatomijom jezika"?

Prvo objasni na koje bezrazložne riječi misli Isus za koje ćemo dati račun.

Isusova opomena iz Evanđelja po Mateju (12, 36) o „bezrazložnim riječima” (grčki: *rhema argon*) često izaziva strah ili zbunjenost. Da bismo razumjeli na što je točno mislio, moramo pogledati izvorni grčki izraz i tumačenje svetog Tome Akvinskog, koji je toj temi posvetio veliku pažnju.

Grčka riječ ***argon*** doslovno znači „besposlen”, „neradan” ili „beskoristan” (od *a-ergo*, bez djela). To su riječi koje ne „rade” ništa dobro.

---

1. Što su to „bezrazložne” (besposlene) riječi?

Prema svetom Tomi Akvinskom i crkvenoj tradiciji, to su riječi koje ne ispunjavaju nijednu od dvije ključne svrhe govora: **korist** ili **potrebu**.
Bezrazložna riječ je ona koja:

- **Nema opravdanu svrhu:** Ne služi za poučavanje, utjehu, razumnu zabavu ili nužnu informaciju.
- **Izgovorena je bez promišljanja:** To je „prazan hod” jezika koji ne dolazi iz duha ljubavi ili razuma.
- **Nedostaje joj „pobožna korisnost”:** Kako kaže Akvinski, to je riječ kojoj nedostaje *rectitudo intentionis* (ispravnost namjere).

---

2. Kategorije bezrazložnih riječi

Iako nisu svake od ovih riječi nužno „smrtni grijeh” (često su laki grijeh), one su opasne jer otvaraju vrata zlu. Evo na što se konkretno misli:

- **Prazna brbljanja:** Govorenje samo da bi se govorilo, bez ikakvog sadržaja, čime se uzalud troši vrijeme (svoje i tuđe).
- **Vjerolomno hvalisanje:** Isticanje sebe kroz isprazne priče.
- **Neprimjerene šale:** Akvinski razlikuje *eutrapeliu* (krjeposnu vedrinu i duhovitost koja odmara dušu) od „ludih razgovora” koji su prostački ili ismijavaju druge.
- **Radoznalost u tuđim poslovima:** Postavljanje pitanja i širenje vijesti o stvarima koje nas se ne tiču, što je izravan put prema ogovaranju.

---

3. Zašto su one opasne (Isusov kontekst)?

Isus ovu opomenu izgovara odmah nakon što su ga farizeji optužili da uz pomoć Beelzebula izgoni đavle. Njegova poanta je duboka: **Jezik je ogledalo srca.**

1. **Pokazatelj nutrine:** „Iz obilja srca usta govore.” Ako su naše „usputne” i „nebitne” riječi zle, to znači da je i srce zatrovano.
2. **Gubitak kontrole:** Tko ne kontrolira nebitne riječi, nikada neće moći kontrolirati ni one bitne. Besposlene riječi slabe našu duhovnu budnost.
3. **Povreda ljubavi:** Svaka riječ koja ne gradi zajednicu, na neki je način razara, makar samo kroz buku koja guši tišinu potrebnu za molitvu.

Sažetak: Razlika između grijeha

Sveti Toma Akvinski postavlja jasnu ljestvicu težine:

Vrsta riječi	Latinski naziv	Opis
Bezrazložna (besposlena)	*Verbum otiosum*	Nedostaje joj svrha; gubitak vremena. Obično laki grijeh.
Štetna (zla)	*Verbum*	Izravno laže, vrijeđa, ogovara ili kleveta.

Vrsta riječi	Latinski naziv	Opis
	perniciosum	Teški grijeh.

Znači li to da se nikada ne smijemo šaliti?
Ne. Akvinski jasno kaže da je odmor duše kroz lijepu riječ i umjerenu šalu krjepost. Bezrazložna riječ je ona koja **niti odmara, niti poučava, niti slavi Boga**, nego je plod duhovne lijenosti.

Želite li da sada prijeđemo na Jakovljevu poslanicu i njegovu analizu jezika kao "vatre koja zapali cijelu šumu", što je najdetaljniji biblijski opis ove teme?

Budemo i to. Sad objasni svjetovne aforizme kamo oni spadaju.

Učenje svetog Tome Akvinskog o "svjetovnim aforizmima" (poslovicama, mudrim izrekama, pa čak i modernim "citatima") vrlo je nijansirano. On ih ne odbacuje automatski kao "bezrazložne riječi", već ih razvrstava prema njihovoj istinitosti i svrsi.

Aforizmi mogu spadati u tri različite kategorije, ovisno o tome što promiču:

---

1. Aforizmi kao "Naravna mudrost" (Vrlinu razboritosti)

Toma Akvinski je iznimno poštovao antičke filozofe (poput Aristotela ili Seneke). Ako svjetovni aforizam izražava istinu o ljudskoj naravi ili moralnom životu, on za Akvinskog nije "bezrazložan", već je **koristan**.

- **Primjer:** *"Ono što te ne ubije, ojača te."*
- **Gdje spada:** To su riječi koje služe pouci (*doctrina*). One pomažu razumu da bolje upravlja životom. Budući da je Bog izvor svake istine, svaka istinita izreka – čak i ako ju je izgovorio nevjernik – odraz je Božje istine.

2. Aforizmi kao "Duhovita razonoda" (*Eutrapelia*)

Ovo je jedan od najzanimljivijih dijelova Akvinskog učenja. On priznaje krjepost koju naziva **eutrapelia** – to je sposobnost čovjeka da se šali i koristi duhovite izreke radi odmora duše.

- **Primjer:** Dobroćudni, inteligentni aforizmi koji nas nasmijavaju na vlastiti račun.
- **Gdje spada:** Ako je cilj aforizma umjerena i pristojna razonoda koja ljudima olakšava životne terete, to **nije** "bezrazložna riječ". Akvinski kaže da je duši potreban odmor baš kao i tijelu, a plemenita šala je taj odmor.

3. Aforizmi kao "Isprazna slava" ili "Cinizam"

Ovdje aforizmi postaju opasni i spadaju pod Isusovu osudu "bezrazložnih riječi" ili čak pod teže grijehe.

- **Cinični aforizmi:** Oni koji ismijavaju vrlinu (npr. *"Pošten, budala"*). To Akvinski vidi kao izravan napad na moralni red.

- **Aforizmi isprazne slave:** Izreke koje služe samo da bi govornik ispao pametan ili nadmoćan, bez želje da ikome pomogne. To su "prazne riječi" jer im je cilj ego, a ne istina.
- **Makijavelistički aforizmi:** Tipa *"Cilj opravdava sredstva"*. To su za Tomu zli jezici koji kvare dušu slušatelja.

Kako ih razlikovati? (Akvinski test)

Da biste znali kamo neki aforizam spada, Akvinski bi postavio tri pitanja:

Pitanje	Pozitivan ishod (Krjepost)	Negativan ishod (Grijeh)
Je li istinit?	Služi razumu i istini.	Širi zabludu ili cinizam.
Koja mu je namjera?	Da pouči ili pošteno razveseli.	Da ponizi drugoga ili uzvisi govornika.
Kakav je kontekst?	Rečen u pravo vrijeme i pravoj osobi.	Rečen radi ogovaranja ili ismijavanja svetinja.

Zaključak: Svjetovna mudrost u službi vjere

Akvinski bi rekao da svjetovni aforizmi spadaju u **"predvorje istine"**. Oni su dobri ako nas pripremaju za dublje razumijevanje stvarnosti, ali postaju "bezrazložni" onog trenutka kada postanu sami sebi svrhom ili kada kroz njih pokušavamo ispasti pametniji nego što jesmo.

> "Svaka istina, tko god je izgovorio, od Duha je Svetoga." — Ovo je temeljno načelo kojim bi Toma opravdao korištenje dobrih svjetovnih aforizama.

Sada kada smo razjasnili ove "rubne" oblike govora, želite li da se vratimo na Jakovljevu poslanicu i vidimo zašto on jezik naziva "svijetom nepravde" koji se ne može ukrotiti?

Mislim da su vicevi loši jer iako nasmijavaju često su prosti ili ismijavajući.

Vaša je intuicija vrlo bliska onome što Toma Akvinski piše u svojoj etici. On bi se s vama složio da su mnogi vicevi moralno problematični, ali bi istovremeno povukao vrlo preciznu crtu između zdrave šale i grešnog govora.

Akvinski u *Summi* (II-II, q. 168, a. 2) analizira "krjepost u igri i šali". On razlikuje tri stanja:

---

1. Grijeh ismijavanja (*Derisio*)

Kada je vic usmjeren na to da se nekome ruga, Akvinski je neumoljiv. On kaže da je ismijavanje teži grijeh od ogovaranja.

- **Zašto?** Ogovaratelj oduzima ugled, ali onaj koji ismijava oduzima čovjeku i **dostojanstvo** i **mir**. Ismijavanje cilja na to da se netko osjeća posramljeno i manje vrijedno.

- **Akvinski zaključuje:** Ismijavanje bližnjega (pogotovo slabijih ili onih koji su u nevolji) izravno je kršenje ljubavi prema bližnjemu.

2. Grijeh prostote ili lakrdijašenja (*Scurrilitas*)

To je ono što ste nazvali "prostim vicevima". U srednjovjekovnoj teologiji to se naziva *scurrilitas* (skurilnost). (lakrdijašenje, opaska Milan Kušnjačić).

- To su šale koje se bave nepristojnim temama, koriste vulgarne izraze ili vrijeđaju čednost.
- Za Tomu, takve su riječi **"bezrazložne"** u svom najgorem obliku jer prljaju duh i onoga koji govori i onoga koji sluša. One ne odmaraju dušu, nego je kvare.

3. Krjepost umjerenosti u šali (*Eutrapelia*)

S druge strane, Akvinski (slijedeći Aristotela) smatra da je potpuna odsutnost humora također mana. Čovjeka koji nikada ne prihvaća šalu i svima kvari veselje naziva "dosadnim i grubim" (*miserabilis*).

- Lijek za to je **eutrapelija** – sposobnost da se kaže nešto duhovito, kratko i vedro što će razveseliti društvo, a da pritom:
- **Nije prosto.**
- **Nije uvredljivo.**
- **Izgovoreno je u pravo vrijeme.**

Akvinska "Provjera vica"

Prije nego što se ispriča vic ili šala, po Akvinskom bi trebalo proći kroz ova tri filtera:

Filter	Pitanje koje treba postaviti
Sadržaj (*Materia*)	Je li šala prosta ili nepristojna? Ako jest, ona je "prljava".
Namjera (*Animus*)	Smijem li se **s nekime** (zajednička radost) ili se smijem **nekome** (ponižavanje)?
Okolnosti (*Circumstantiae*)	Je li vrijeme prikladno? Je li osoba o kojoj se šalim prisutna i bi li joj to bilo smiješno?

> "Kao što tijelu treba odmor od rada, tako i duši treba odmor od napetosti razuma. Taj odmor dolazi kroz igru i šalu, ali one moraju biti čiste kao i svaki drugi ljudski čin." — Sv. Toma Akvinski

---

Zaključak o vicevima

Moderni vicevi često padaju na ispitu jer se temelje na **stereotipima** (ismijavanje nacija, zanimanja ili izgleda) ili na **šoku** (prostoti). Akvinski bi rekao da kršćanin treba težiti humoru koji "soli" razgovor mudrošću i vedrinom, a ne otrovom.
Zanimljivo je da on kaže kako se "duhovit čovjek" zove *eutrapelos* jer se on "lako okreće" prema dobru, dok se loš šaljivdžija ne može zaustaviti ni pred čime samo da bi dobio smijeh.

S obzirom na to da smo dotaknuli temu "otrova" u jeziku, želite li da sada pogledamo Jakovljevu poslanicu (3. poglavlje) koja na najdramatičniji način u Bibliji opisuje kako se taj "prostor šale" lako pretvori u "vjerolomni plamen"?

Objasni Jakovljevu poslanicu kroz tomistički nauk

Jakovljeva poslanica, osobito njezino treće poglavlje, smatra se najsnažnijim biblijskim traktatom o etici govora. Sveti Toma Akvinski, koji je u svojem radu uvijek tražio sklad između razuma i objave, vidi Jakovljeve riječi kao savršen opis onoga što se događa kada ljudski nagoni nadvladaju razum i krjepost.

Evo kako možemo tumačiti ključne dijelove Jakovljeve poslanice kroz prizmu tomističkog nauka:

---

1. Jezik kao kormilo (Jak 3,3–4)

Jakov uspoređuje jezik s **žvalama u ustima konja** i **kormilom na brodu**.

- **Tomističko tumačenje:** Za Akvinskoga, čovjek je razumno biće. Razum bi trebao biti "kormilar" koji upravlja strastima. Jezik je instrument preko kojeg se očituje naša nutrina. Ako kormilar (razum) zaspi ili izgubi kontrolu, brod (cijela osoba i njezina zajednica) udara u hridi.
- **Ključna krjepost: Razboritost (*Prudentia*)**. Ona nam govori *kako*, *kome* i *kada* nešto reći. Bez razboritosti, jezik postaje "bezrazložan" i opasan.

---

2. Jezik kao vatra i "svijet nepravde" (Jak 3,5–6)

Jakov kaže: *"Pazite, mala vatra zapali golemu šumu! I jezik je vatra, svijet nepravda..."*

- **Tomističko tumačenje:** Akvinski ovdje vidi širenje grijeha kroz zajednicu. Jedna laž (kleveta) ili jedna spletka (šaputanje) može uništiti ugled koji se gradio godinama. To je "svijet nepravde" jer jezikom možemo počiniti gotovo svaki grijeh: od ubojstva (duhovnog), preko krađe (tuđeg imena), do izdaje.
- **Društveni aspekt:** Budući da je čovjek po naravi društveno biće (*animal sociale*), grijeh jezika izravno razara tkivo društva. Vatra jezika guta ono što Akvinski najviše cijeni: **zajedničko dobro (*bonum commune*)**.

---

3. Nemogućnost krotidbe (Jak 3,7–8)

Jakov tvrdi da su ljudi ukrotili sve zvijeri, ali *"jezika nitko od ljudi ne može ukrotiti"*.

- **Tomističko tumačenje:** Ovo zvuči pesimistično, ali Akvinski to tumači kroz potrebu za **Božjom milošću**. Ljudska narav je ranjena istočnim grijehom. Naša volja je slaba, a jezik je "hitriji" od misli.

- **Lijek:** Čovjek ne može sam, pukom snagom volje, savršeno vladati jezikom. Potrebna mu je milost i darovi Duha Svetoga (osobito dar Mudrosti i Straha Gospodnjega) da bi njegove riječi bile "začinjene solju".

---

4. Dvoličnost: Izvor slatke i gorke vode (Jak 3,9–12)

Jakov se čudi kako istim jezikom blagoslivljamo Boga i proklinjemo ljude. *"Ne smije se, braćo moja, tako dogoditi!"*

- **Tomističko tumačenje:** Ovdje je riječ o **integritetu osobe**. Za Tomu, dobro stablo rađa dobrim plodovima. Ako jezik proizvodi klevetu, to je znak da u duši postoji nered.
- **Nedosljednost:** Blagoslivljanje Boga dok mrzimo bližnjega je za Akvinskog vrhunac nerazumnosti, jer je ljubav prema Bogu i bližnjemu jedna te ista krjepost (ljubav - *caritas*).

Usporedni prikaz: Jakov vs. Akvinski

Jakovljeva metafora	Što predstavlja (Akvinski)	Posljedica
Žvale i kormilo	Moć razuma nad nagonima.	Ako razum vlada, život je usmjeren prema cilju (Bogu).
Vatra	Razorna moć grijeha jezika.	Uništavanje prijateljstva i društvenog mira.
Neukrotiva zvijer	Ranjena ljudska narav.	Potreba za molitvom i sakramentima (milošću).
Izvor (voda)	Stanje ljudskog srca/duše.	Autentičnost: riječi moraju odgovarati nutarnjoj istini.

Praktični savjet sv. Tome na temelju Jakovljeve poslanice

Toma Akvinski bi, sažimajući Jakova, rekao da je šutnja često najviši oblik razboritosti. On citira svetog Grgura: *"Jezik se mora držati u uzdi, a ne puštati da slobodno luta, jer on je glasnik koji, ako se ne nadzire, donosi više zla nego ijedan neprijatelj."*

> "Tko ne griješi u riječi, savršen je čovjek" (Jak 3, 2). Za Akvinskog, ta savršenost nije samo u šutnji, već u tome da svaka riječ bude usmjerena prema istini i ljubavi.

Želite li da istražimo kako Akvinski definira "ispravnu šutnju" – kada je ona krjepost, a kada može postati grijeh (npr. šutnja na nepravdu)?

Može tomistički nauk o ispravnoj šutnji

Sveti Toma Akvinski šutnju ne promatra kao puki izostanak govora, već kao čin

razuma. Za njega je šutnja krjepost samo onda kada je ona plod umjerenosti i razboritosti.

U svom nauku, on razlikuje šutnju koja gradi dušu od šutnje koja je znak slabosti ili čak grijeha.

---

1. Šutnja kao krjepost (*Silentium kao disciplina*)

Toma šutnju svrstava pod krjepost **umjerenosti** (*temperantia*), točnije pod njezinu granu koja se bavi skromnošću i suzdržanošću.

- **Čuvarica srca:** Akvinski smatra da previše govora "rasipa" duh. Šutnja omogućuje čovjeku da ostane sabran i usmjeren na Boga. Bez unutarnje šutnje, nemoguće je čuti glas savjesti ili razuma.
- **Šutnja iz ljubavi:** To je ona šutnja kojom odlučujemo ne prenijeti nečiju manu, čak i ako je istinita, kako bismo sačuvali ugled bližnjega (izbjegavanje ogovaranja).
- **Šutnja iz poniznosti:** Izbjegavanje nepotrebnog hvalisanja ili isticanja vlastite pameti u razgovoru.

---

2. Kada šutnja postaje grijeh?

Ovdje Akvinski biva vrlo oštar. On uči da šutnja može biti opasna kao i zla riječ. Postoje situacije u kojima smo **dužni govoriti**:

- **Šutnja na nepravdu:** Ako vidimo da se nekoga nevina optužuje ili mu se nanosi šteta, a mi šutimo iz straha ili ugode, postajemo suučesnici. Toma citira svetog Grgura: *"Nekorisna šutnja je isto što i pristanak na zlo."*
- **Propust bratske opomene:** Ako vidimo da bližnji griješi i ide u propast, a mi šutimo (iako imamo priliku pomoći), griješimo protiv ljubavi. Naša je dužnost reći istinu u lice onome kome je potrebna.
- **Zatajivanje istine o vjeri:** U situacijama gdje se traži svjedočanstvo istine, šutnja se može smatrati zatajenjem Boga ili pravde.

---

3. Akvinska "mjera" za šutnju

Toma nas uči da se prava mjera šutnje pronalazi kroz krjepost **razboritosti** (*prudentia*). On nudi tri kriterija za procjenu:

Vrsta situacije	Kada šutjeti?	Kada govoriti?
Osobni napad	Kad vas vrijeđaju, šutnja je često znak snage i poniznosti.	Kad uvreda na vaš račun šteti ugledu zajednice ili Crkve.
Tuđi grijeh	Dok god je on tajan i ne šteti drugima (čuvamo tajnu).	Čim taj grijeh počne ugrožavati opće dobro ili druge ljude.
Učenje/Razgovor	Dok drugi govore mudrije ili dok nemamo što korisno reći.	Kad možemo poučiti neukoga ili obraniti napadnutu istinu.

---

4. Šutnja i "Zlatna sredina"

Kao i Aristotel, Akvinski vjeruje da je vrlina u sredini. On identificira dva ekstrema:

1. **Mane brbljavosti (*Multiloquium*):** Neumjereno govorenje koje vodi u grijehe jezika.
2. **Mane grubosti/mrzovolje:** Namjerna, neprijateljska šutnja kojom nekoga ignoriramo ili kažnjavamo (to nije krjepost, nego oholost).

> **Akvinski zaključuje:** "Dobro je šutjeti onome tko nema što pametno reći, ali je zlo šutjeti onome tko bi svojim govorom mogao spriječiti nepravdu ili donijeti istinu."

S obzirom na to da smo prošli kroz cijeli spektar grijeha i krjeposti jezika, želite li da vam za kraj rezimiram "Akvinski bonton" – 5 kratkih pravila za kršćanski govor u modernom svijetu?

Što s društvenim mrežama na kojima ljudi objavljuju pogrdne tekstove na račun nesposobnog gradonačelnika i u komentarima ima odobravanja i neodobravanja?

Primjena učenja Tome Akvinskog na suvremene društvene mreže otvara vrlo zanimljiva pitanja. Da je Akvinski danas živ, vjerojatno bi Facebook, X (Twitter) ili portale promatrao kao digitalne trgove na kojima se testira naša pravednost i razboritost.

Evo kako bi on analizirao situaciju s kritikama na račun "nesposobnog gradonačelnika":

---

1. Kritika vlasti vs. Ogovaranje (Opće dobro)

Toma Akvinski bi prvo postavio pitanje: **Koja je svrha objave?**

- **Opće dobro (*Bonum commune*):** Ako je gradonačelnik doista nesposoban (npr. loše upravlja gradskim novcem, ugrožava infrastrukturu), građani imaju **pravo i dužnost** na to ukazati. Razotkrivanje propusta javne osobe radi zaštite zajednice za Akvinskog nije grijeh ogovaranja, već čin političke pravednosti.
- **Namjera (*Intentio*):** Ako je cilj objave popravak stanja u gradu, to je dopušteno. Ali, ako je cilj samo poniziti osobu, ismijati je ili mu "uništiti život" iz čiste zlobe, to postaje grijeh.

2. "Pogrdni tekstovi" – Grijeh vrijeđanja (*Contumelia*)

Ovdje Akvinski povlači strogu granicu. Čak i ako je gradonačelnik objektivno loš u svom poslu, to nikome ne daje pravo na **vrijeđanje**.

- **Razlika između kritike i uvrede:** Kritizirati nečiji rad je dopušteno. Nazivati ga pogrdnim imenima, psovati ili ismijavati njegove fizičke mane ili privatni život je grijeh *contumelie* (vrijeđanja).
- **Zašto?** Jer uvreda izravno udara na čast osobe. Akvinski uči da nitko ne gubi svoje osnovno ljudsko dostojanstvo samo zato što je loš u svom poslu.

---

3. Analiza komentara: "Odobravanje i neodobravanje"

Akvinski posvećuje cijeli članak u *Summi* onima koji slušaju (ili u ovom slučaju, čitaju i lajkaju) ogovaranje i klevete.

- **Oni koji odobravaju (Lajkovi i "vjetar u leđa"):** Toma kaže da je onaj tko potiče ogovaratelja ili se naslađuje čitajući uvrede, suučesnik u grijehu. "Lajkanje" pogrdnog teksta, prema Akvinskom, predstavlja **pristanak volje** na nepravdu koja se nanosi drugome.
- **Oni koji šute:** Ako netko može spriječiti klevetu ili ublažiti mržnju u komentarima, a to ne učini, on griješi propustom.
- **Oni koji se protive (Neodobravanje):** Oni koji u komentarima pozivaju na dostojanstven dijalog i istinu, čine čin krjeposti. Oni pokušavaju vratiti "red razuma" u digitalni kaos.

---

4. Problem "Digitalne rulje"

Akvinski bi vjerojatno bio zgrožen brzinom kojom se mržnja širi internetom. On naglašava da se istina mora tražiti trezveno.

- **Gubitak razboritosti:** Na društvenim mrežama ljudi često pišu u afektu (gnjevu). Za Tomu, gnjev zasljepljuje razum. Svaki tekst napisan u gnjevu rijetko može biti pravedan.
- **Nedostatak dokaza:** Dijeljenje neprovjerenih informacija (glasina) o gradonačelniku, čak i ako nam se on ne sviđa, Akvinski bi klasificirao kao sudjelovanje u kleveti ako se pokaže da je informacija lažna.

Akvinski "Vodič za komentiranje" na internetu:

Ako želite postupati po nauku Tome Akvinskog dok ste na društvenim mrežama, trebali biste proći ovaj kratki test prije klika na "Objavi" ili "Lajkaj":

1. **Je li ovo što pišem istina?** (Ako niste sigurni, šutite).
2. **Je li nužno to javno reći?** (Hoće li to pomoći gradu ili samo nahraniti nečiji gnjev?).
3. **Je li rječnik pristojan?** (Mogu li kritizirati rad bez da vrijeđam osobu?).
4. **Biste li to rekli toj osobi u lice?** (Akvinski jako cijeni izravnost bratske opomene naspram "šaputanja" iza leđa).

Zaključak: Akvinski bi odobrio javnu raspravu o nesposobnosti gradonačelnika jer je to pitanje pravde, ali bi strogo osudio svaku uvredu, ismijavanje i "lajkanje" mržnje u komentarima.

Želite li da za kraj izvučemo "Akvinski bonton" od 5 pravila za modernu komunikaciju, koji bi vam mogao poslužiti kao podsjetnik u ovakvim situacijama?

U objavi su fotografije oštećenih polupodzemnih spremnika za otpad i pogrdno se proziva gradonačelnika na odgovornost

Ovaj konkretan primjer koji navodite — fotografije oštećenih spremnika uz pogrdne riječi — savršeno oslikava granicu između pravedne kritike i grijeha jezika u tomističkom smislu.

Evo kako bi Toma Akvinski "rastavio" tu objavu na sastavne dijelove:

---

1. Fotografije oštećenih spremnika: "Istina i dokaz"

Za Akvinskog, istina je temelj svake vrline.

- **Status:** Ove fotografije su **materijalni dokaz**. Budući da su spremnici javno dobro, njihovo oštećeno stanje je javna činjenica.
- **Zaključak:** Objavljivanje slika kvarova nije ogovaranje. To je iznošenje istine o stanju zajedničkih dobara. To spada u sferu **budnosti građana** za opće dobro.

2. Prozivanje na odgovornost: "Čin pravde"

Budući da je gradonačelnik izabrani službenik, on ima dužnost upravljati gradom.

- **Status:** Zahtijevati odgovornost od onoga tko ima moć je čin **zakonske pravde**. Akvinski uči da vlast postoji radi naroda, a ne narod radi vlasti. Ako spremnici ne funkcioniraju, ukazivanje na propust onoga tko je za njih zadužen nije grijeh, već legitimna težnja za redom.
- **Uvjet:** Kritika mora biti usmjerena na **funkciju** (nesposobnost upravljanja), a ne na privatni život osobe.

3. "Pogrdno prozivanje": Grijeh u načinu (*Modus*)

Ovdje nastaje problem. Čak i kad je stvar (kvar) istinita, a cilj (popravak) pravedan, **način** na koji to radimo može biti griješan.

- **Vrijeđanje (*Contumelia*):** Ako se u tekstu koriste pogrdne riječi (npr. psovke, ponižavajući epiteti), to postaje grijeh protiv časti. Akvinski bi rekao: *"Istina se ne smije koristiti kao oružje za gaženje dostojanstva."*
- **Gnjev (*Ira*):** Pogrdni tekstovi obično izviru iz gnjeva. Toma upozorava da gnjev, čak i kad je opravdan (zbog smeća), prestaje biti krjepostan onog trenutka kad preuzme kormilo od razuma i postane uvredljiv.

Analiza u komentarima: Tri tipa ljudi prema Akvinskom

Komentari ispod takve objave stvaraju ono što bi Toma nazvao "zajednicom grijeha ili vrline":

Tip komentatora	Postupak	Akvinska presuda
"Huškač"	Dodaje nove uvrede i potiče mržnju.	Čini grijeh **vrijeđanja** i **spletkarenja**.
"Pasivni promatrač"	Čita s užitkom i lajka uvrede.	Sudionik u grijehu jer **"pruža uho"** i volju zlu.
"Razboriti	Piše: "Spremnici su doista	Postupa po **vrlinu pravde**. Drži se

Tip komentatora	Postupak	Akvinska presuda
kritičar"	slomljeni, gradonačelniče, popravite to."	činjenica bez vrijeđanja.

Rezime: "Akvinski bonton" za društvene mreže

Da bismo izbjegli grijehe jezika u digitalnom dobu, Toma bi nam predložio ovih 5 pravila:

1. **Provjeri činjenice:** Ne dijeli glasine o "kvarovima" ako nemaš dokaz (sliku ili dokument).
2. **Odvoji osobu od djela:** Napadaj problem (smeće), a ne čovjekovo dostojanstvo (vrijeđanje).
3. **Pročisti namjeru:** Pišeš li da bi se problem riješio ili samo da bi nekoga javno "razapeo"?
4. **Izbjegavaj afekt:** Ne tipkaj dok si bijesan. Gnjevni postovi su rijetko pravedni.
5. **Ne budi suučesnik:** Nemoj lajkati ili dijeliti uvrede, čak i ako se slažeš s poantom o nesposobnosti.

> "Bolje je osvijetliti problem nego proklinjati onoga tko ga je stvorio, a pritom okaljati vlastiti jezik." — bila bi suvremena tomistička pouka.

Želite li da vam za kraj pripremim kratku "molitvu/podsjetnik" za čuvanje jezika prije pisanja po internetu, temeljenu na Akvinskim vrlinama?

Ne spominji kraj. Završit ću kad bude potrebno. Objasni pomoću tomističkog nauka kako razgovarati bez pretresanja tuđih nedostataka i bez ogovaranja.

Razgovarati na način koji izbjegava tuđe nedostatke, a pritom ostaje zanimljiv i srdačan, za Tomu Akvinskog je prava umjetnost koja se temelji na vrlini društvenosti (*affabilitas*). On ne smatra da kršćanin treba šutjeti ili biti "dosadan", već da njegov govor treba biti usmjeren prema onome što izgrađuje.

Evo kako, prema tomističkom nauku, strukturirati razgovor bez padanja u zamku ogovaranja:

1. Kultiviranje vrline društvenosti (*Affabilitas*)

Akvinski u *Summi* (II-II, q. 114) uči da svaki čovjek ima dužnost prema drugome biti "ugodan u zajedničkom životu".

- **Bit strategije:** Umjesto da tražite zajedništvo s drugima kroz "zajedničkog neprijatelja" (ogovaranje), tražite ga kroz zajedničke interese, vrline ili radosti.
- **Praksa:** Razgovor usmjerite na **ideje, događaje ili stvari**, a ne na ljude. Razgovarati o tome *što se dogodilo* ili *što smo naučili* sigurno je područje; razgovarati o tome *kakav je tko* je "sklizak teren".

2. Načelo "Gledanja u visinu" (Fokus na vrline)

Toma naglašava da ljubav (*caritas*) uvijek traži dobro u drugome.

- **Strategija:** Ako se u razgovoru neizbježno pojavi ime neke osobe, pokušajte istaknuti njezinu **pozitivnu osobinu**.
- **Učinak:** To djeluje kao "protupožarni zid". Kada netko počne ogovarati, a vi odgovorite spominjanjem nečeg dobrog o toj osobi, razgovor se prirodno skreće s nedostataka. Akvinski bi rekao da time čuvate *famu* (dobar glas) bližnjega, što je čin pravde.

---

3. Kontrola "Radoznalosti" (*Curiositas*)

Akvinski razlikuje plemenitu želju za znanjem od grijeha **curiositas** (neuredne radoznalosti za tuđim životima).

- **Savjet:** Ogovaranje se hrani informacijama koje nas se ne tiču. Da biste prestali ogovarati, morate prestati željeti znati "sočne" detalje o tuđim pogreškama.
- **Praksa:** Kada osjetite nagon da pitate: "A što je bilo s njim/njom?", zaustavite se. Postavite pitanje koje vodi dubljem razumijevanju teme, a ne privatnosti osobe.

4. Aktivna uloga slušatelja: "Zatvaranje uha"

Toma je jasan: klevetnik ima zmijski otrov na jeziku, ali onaj koji sluša ima taj otrov u uhu.

- **Strategija:** Ako sugovornik krene pretresati tuđe nedostatke, Akvinski predlaže **pokazivanje neraspoloženja**.
- **Citira Bibliju:** *"Sjeverni vjetar donosi kišu, a mrko lice progoni klevetnički jezik"* (Izreke 25, 23). **(Kao što sjeverni vjetar nosi dažd, tako jezik klevetni zlovoljno lice. Biblija, Šarić, opaska Milan Kušnjačić).**
- **Praksa:** Ne morate nekoga oštro prekinuti; dovoljno je promijeniti izraz lica ili ne pokazati interes (ne lajkati uživo, ne odobravati kimanjem glave). Ogovaranje umire tamo gdje ne nailazi na publiku.

Usporedna tablica: Kako preusmjeriti razgovor

Smjer koji vodi u ogovaranje	Smjer koji vodi u krjepost (Akvinski)
"Jesi čuo što je on napravio?"	"Što misliš o tom postupku općenito, je li to ispravno?"
"Ona je tako nesposobna na poslu."	"Taj projekt je stvarno izazovan, kako bismo ga mi riješili?"
"Znaš kakav je on privatno..."	"Cijenim kod njega to što je uvijek točan." (Skretanje na vrlinu)
Šutnja i slušanje "sočnih" detalja.	Promjena teme na nešto neutralno ili duhovito.

---

5. Umjerenost u šali (*Eutrapelia*)

Kao što smo spomenuli, Akvinski cijeni dobar humor. No, on upozorava da humor ne smije biti "na račun" tuđih mana.

- **Praktično pravilo:** Šalite se na račun **situacija**, na **vlastiti račun** ili na račun **općeljudskih slabosti**, ali nikada ne koristite konkretnu osobu i njezine stvarne grijehe kao materijal za zabavu.

6. "Straža nad srcem" (Unutarnja higijena)

Za Akvinskog, usta govore ono čega je srce puno.

- **Korijen problema:** Ogovaranje često proizlazi iz prikrivene oholosti (osjećamo se boljima dok drugoga ponižavamo) ili zavisti.
- **Lijek:** Razvijanje poniznosti. Ako smo svjesni vlastitih nedostataka (kojih imamo napretek), nećemo imati vremena ni volje baviti se tuđima.

> "Ako ne možeš o nekome reći ništa dobro, najbolje je šutjeti, jer svaka riječ o tuđem grijehu koja nije nužna za opće dobro, ranjava tvoju vlastitu dušu." — tomistički princip očuvanja mira.

Što katekizam piše o ogovaranju i klevetanju?

Katekizam Katoličke Crkve (KKC) obrađuje ove teme u sklopu Osme Božje zapovijedi (*"Ne reci lažna svjedočanstva na bližnjega svoga"*), u poglavlju "Živjeti u istini" (članci 2475. – 2487.). Katekizam se uvelike oslanja na tomističku tradiciju, ali definicije prilagođava suvremenom jeziku i jasnim moralnim kategorijama.

Prema Katekizmu, da bi se izbjeglo ogovaranje i klevetanje, svatko se mora pridržavati pravila: **"Neka nitko bez utemeljena razloga ne smatra moralnom pogreškom i najmanje čine svoga bližnjega"** (KKC 2477).

Tri stupnja napada na ugled bližnjega

Katekizam razlikuje tri specifična grijeha koja narušavaju čast i ugled drugoga:

Grijeh	Definicija prema KKC 2477	Ključna značajka
Brzopleto suđenje	Prihvaćanje kao istinitu, bez dovoljno temelja, neku moralnu pogrešku bližnjega.	Unutarnji čin (misao) prije govora.
Ogovaranje	Otkrivanje tuđih mana i pogrešaka osobama koje ih ne znaju, **bez objektivno valjanog razloga**.	Iznošenje **istine** koja šteti ugledu.
Klevetanje	Tvrdnjama protivnim istini škodi ugledu drugih i daje prigodu za krive sudove o njima.	Iznošenje **laži**.

Dublje tumačenje ključnih točaka

1. Pravo na dobar glas (KKC 2479)

Katekizam ističe da je čast društveno svjedočanstvo ljudskom dostojanstvu i da svatko ima **naravno pravo na čast i dobar glas**.

- Ogovaranje i klevetanje su grijesi jer krše krjeposti **pravde** i **ljubavi**.
- Čak i ako je ono što kažemo istina, nemamo pravo to širiti ako za to nema stvarne koristi za opće dobro ili za samu osobu o kojoj se govori.

2. Težina grijeha

Težina grijeha ovisi o:

- Prirodi istine koju se iskrivljuje ili otkriva.
- Okolnostima i namjeri onoga koji govori.
- **Šteti** koju trpe žrtve (gubitak posla, razlaz obitelji, sramota).

3. Obveza popravljanja štete (Reparacija - KKC 2487)

Ovo je jedan od najvažnijih i najstrožih dijelova katekizamskog nauka. Svaki grijeh protiv pravde i istine traži **dužnost odštete**.

- Ako je netko oklevetan, krivac mora **javno povući laž** i popraviti štetu na ugledu.
- Ako je netko ogovaran (izrečena je istina koja se nije smjela reći), krivac mora naći način da **povrati čast** toj osobi (npr. isticanjem njezinih dobrih strana ili isprikom).
- Katekizam naglašava da ta obveza obvezuje u savjesti: **ne može se dobiti odriješenje ako se nema barem čvrsta namjera popraviti učinjenu nepravdu**.

Kada je šutnja grijeh (KKC 2481)?

Katekizam također upozorava na grijeh **ulagivanja** ili **popuštanja**.

- Ako netko ogovara u našem društvu, a mi ga hvalimo, odobravamo ili potičemo kako bismo mu se svidjeli ili izbjegli sukob, sudjelujemo u njegovu grijehu.
- Ulagivanje je grijeh ako podupire drugoga u njegovim zlim djelima ili grešnom ponašanju.

Razlika između ogovaranja i nužnog informiranja

Katekizam (kao i Akvinski) ostavlja prostor za situacije u kojima se **mora progovoriti**. To nije ogovaranje ako:

1. Postoji **objektivno valjan razlog** (npr. zaštita nevine osobe, sprječavanje zločina).
2. Informacija se prenosi isključivo **onome tko može pomoći** ili spriječiti zlo (ne širi se svima).
3. Namjera je **ljubav**, a ne uništenje osobe.

> "Dužnost izbjegavanja ogovaranja i klevetanja nije samo religijska zapovijed, već temelj povjerenja u svakom ljudskom društvu." — sažetak je učenja KKC-a o jeziku.

Čitao sam da je župnik Arški nekom ogovaraču za kaznu dao da se popne visoko i da po vjetrovitom vremenu razbaca perje iz jastuka i da to perje zatim pokupi. ogovarač je rekao da je to nemoguće. Župnik Arški je odgovorio da je isto tako nemoguće pokupiti sva ta ogovaranja.

Ta prekrasna i duboka priča o svetom Ivanu Vianneyu (Arškom župniku) savršen je slikoviti prikaz onoga što Toma Akvinski objašnjava kroz stroge teološke i pravne

kategorije. Iako je Arški župnik živio stoljećima nakon Akvinskog, njegova pedagogija točno pogađa bit tomističkog nauka o nepovratnosti štete.

Evo kako možemo povezati tu prispodobu s jastukom i perjem s naukom svetog Tome Akvinskog:

---

1. Ugled kao "vlasništvo" koje se ne može lako vratiti

Za Akvinskog, dobar glas (*fama*) je najdragocjenije vanjsko dobro koje čovjek posjeduje.

- **Problem s perjem:** Kad ukradete novac, možete ga vratiti (restitucija). Ali kad "razbacate perje" (ogovarate), vi uništavate nešto neopipljivo što živi u umovima drugih ljudi.
- **Tomistički zaključak:** Budući da ne možete kontrolirati kamo će vjetar (glasine) odnijeti perje, vi gubite kontrolu nad grijehom onog trenutka kad ga izgovorite. Više niste gospodar svoje riječi; ona postaje vlasništvo "vjetra".

2. Dužnost restitucije (Povrat ukradenoga)

Toma Akvinski je vrlo strog: **Grijeh se ne oprašta ako se ne vrati ono što je oduzeto** (*Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum*).

- **U priči:** Župnik Arški traži od ogovarača da pokupi perje. To je simbolički prikaz **restitucije**.
- **U stvarnosti:** Ako ste nekoga ogovorili, Akvinski kaže da ste dužni pred tim istim ljudima pokušati popraviti njegov ugled. No, kao što je ogovarač iz priče shvatio, to je gotovo nemoguće jer:

1. Ljudi koji su čuli ogovaranje možda su ga već prenijeli drugima.
2. Čak i ako povučete riječ, kod ljudi često ostaje sumnja (*"Gdje ima dima, ima i vatre"*).

---

3. Zašto je perje "opasnije" danas nego u 19. stoljeću?

Da je Arški župnik danas živ, vjerojatno bi koristio metaforu **digitalnog otiska**.

- **Internet kao vjetar:** Objava na društvenim mrežama o "nesposobnom gradonačelniku" ili bilo kome drugom je jastuk koji se razdere pred milijunima ljudi.
- **Algoritmi kao oluja:** Jednom kad "perje" uđe u algoritme i baze podataka, ono ostaje tamo zauvijek. Čak i ako obrišete objavu, netko je možda napravio *screenshot*.

4. Težina "nemogućeg" zadatka

Akvinski bi rekao da činjenica da je nemoguće sakupiti svo perje ne oslobađa čovjeka od krivnje, nego je **povećava**.

- Upravo zato što je štetu gotovo nemoguće popraviti, grijeh jezika je tako opasan.
- **Savjet svetog Tome:** Zbog te težine popravljanja štete, razborit čovjek mora "postaviti stražu na svoja usta" i radije izabrati šutnju nego riskirati širenje perja koje nikada neće moći vratiti natrag u jastuk.

Kako primijeniti ovu priču u svakodnevnom razgovoru?

Kada osjetite iskušenje da nekoga ogovarate, sjetite se jastuka:

1. **Zadržite "jastuk" zatvorenim:** Dok je riječ u vama, vi ste joj gospodar. Kad izađe, ona gospodari vama.
2. **Mislite na "vjetar":** Razmislite o tome koliko će se ljudi ta informacija ticati i kamo sve može otići (osobito preko poruka ili društvenih mreža).
3. **Cijena sakupljanja:** Zapitajte se: *"Jesam li spreman uložiti ogroman trud da povratim ugled toj osobi jednom kad ga srušim?"*

> "Jezik je malen ud, ali pokreće velike stvari – baš kao što jedna ruka može razderati jastuk, ali tisuću ruku ne može sakupiti svo perje." — ovo je sukus učenja dvojice svetaca, Tome i Ivana Vianneya.

Želite li da na temelju ovoga analiziramo kako se "restitucija" (popravak štete) uopće može pokušati izvesti u modernom svijetu, ako smo već "razbacali perje"?

Da

Popraviti štetu nakon što je "perje razbacano" jedan je od najtežih moralnih zadataka. Sveti Toma Akvinski u *Summi* (II-II, q. 62) naglašava da je restitucija (povrat ukradenoga) nužna za spasenje. Ako ste nekome oduzeli dobar glas, niste samo zgriješili protiv Boga, nego ste ostali u dugu prema tom čovjeku.

Evo kako se, prema tomističkim načelima, taj dug pokušava vratiti u današnjem vremenu:

---

1. Ako je bila riječ o kleveti (laži)

Ovdje je put jasan, ali bolno ponizan. Ako ste širili laž (npr. na društvenim mrežama ili u uredu), vaša je obveza **javno povlačenje riječi**.

- **Što učiniti:** Morate otići pred iste ljude (ili na istu platformu) i reći: *"Ono što sam rekao o toj osobi nije istina. Pogriješio sam i molim vas da mu/joj ne sudite po mojim riječima."*
- **Tomističko načelo:** Budući da je kleveta izravna nepravda, jedini način povrata duga je **uspostava istine**.

2. Ako je bila riječ o ogovaranju (istini koja se nije smjela reći)

Ovdje je situacija složenija. Budući da je ono što ste rekli istina (npr. otkrili ste nečiji tajni grijeh), ne možete lagati i reći da se to nije dogodilo.

- **Što učiniti:** Dužni ste "nadoknaditi" štetu isticanjem **drugih, pozitivnih strana** te osobe.
- **Praksa:** Gdje god ste tu osobu ocrnili, sada morate (iskreno) govoriti o njezinim vrlinama, uspjesima ili dobrim djelima kako biste u očima drugih vratili ravnotežu njezinu ugledu.
- **Cilj:** Cilj je da drugi ponovno steknu poštovanje prema toj osobi, unatoč mani koju ste ranije razotkrili.

3. "Digitalna restitucija" (Društvene mreže)

U 2026. godini, Akvinski bi vjerojatno dodao specifične korake za digitalni prostor:

- **Brisanje i demanti:** Nije dovoljno samo obrisati pogrdan post. Potrebno je objaviti novi post koji ispravlja nepravdu, jer je "perje" već odletjelo dalje od vaše objave.
- **Zaustavljanje širenja:** Ako vidite da ljudi i dalje komentiraju ili dijele vašu staru uvredu, vaša je dužnost intervenirati i reći: *"Molim vas, prestanite, pogriješio sam što sam to objavio."*

4. Izravna isprika žrtvi

Iako restitucija primarno znači vraćanje ugleda pred drugima, ona uključuje i odnos s osobom koju ste povrijedili.

- **Priznanje:** Priznati osobi što ste učinili (ako će to pomoći zacjeljenju, a ne uzrokovati još veći nemir).
- **Nadoknada materijalne štete:** Ako je vaše ogovaranje uzrokovalo da netko izgubi posao ili klijenta, Akvinski uči da ste mu dužni nadoknaditi i taj **financijski gubitak**.

Zašto je to toliko važno?

Toma Akvinski postavlja jedno vrlo provokativno pitanje: **Može li se Bogu nadoknaditi grijeh ogovaranja?**
Njegov odgovor je: **Ne izravno.** Bogu dajemo pokajanje, ali čovjeku moramo vratiti ono što smo mu uzeli. Bez volje za popravkom štete, ispovijed ostaje "prazna" jer nedostaje stvarna odluka za vršenje pravde.

Vrsta štete	Način popravka (Restitutio)
Lažna optužba	Javno povlačenje laži i isprika.
Otkrivanje tajne mane	Isticanje vrlina osobe pred istom publikom.
Ismijavanje/Vrijeđanje	Javno iskazivanje poštovanja prema toj osobi.

> "Tko god ne nastoji popraviti štetu nanesenu tuđem ugledu, taj zapravo još uvijek drži ukradenu stvar u svojim rukama." — tomistički princip o dugu časti.

S obzirom na to da je kleveta često povezana s **gnjevom**, što je jedan od glavnih pokretača pisanja po internetu, **želite li da vam objasnim Akvinsko učenje o tome kako ovladati gnjevom prije nego što on "otvori naša usta" (ili tipkovnicu)?**

Da gnjev ili rage bait je čest na društvenim mrežama. Portal objavi provokativan naslov: Frustracija u kuhinjama zbog narančastog plina.
U ostatku teksta piše: pitali smo HEP što se događa. Više u prvom komentaru.
U komentarima ljudi napadaju plinaru, komentiraju kvalitetu plina. Mislim da bi portal trebao bolje složiti naslov npr HEP odgovara zašto je plin narančast.

Ovaj primjer s "narančastim plinom" i *rage bait* naslovima (naslovima koji pecaju gnjev) školski je primjer onoga što Toma Akvinski naziva nerazumnim gnjevom.

Vaš prijedlog naslova ("HEP odgovara zašto je plin narančast") cilja na **razum**, dok originalni naslov portala cilja na **strasti**. Akvinski bi rekao da portal ovdje svjesno manipulira nižim dijelovima ljudske duše kako bi "zaslijepio" onaj viši – intelekt.
Evo kako ovladati gnjevom u digitalnom dobu prema tomističkom nauku:

---

1. Gnjev kao "dim koji zasljepljuje"

Toma Akvinski (II-II, q. 158) definira gnjev (*ira*) kao želju za odmazdom zbog nanesene nepravde. On primjećuje nešto vrlo specifično: **Gnjev donekle sluša razum, ali ga ne sluša do kraja.**

- **Problem s portalom:** Vidite naslov o narančastom plinu. Vaš razum signalizira: "Ovo je opasno/nepravedno, plaćam uslugu koja nije dobra."
- **Reakcija gnjeva:** Gnjev odmah skače na zaključak i traži krivca. On ne čeka "prvi komentar" ili objašnjenje HEP-a. Akvinski kaže da je gnjev poput sluge koji istrčava iz kuće prije nego što je čuo cijelu zapovijed gospodara (razuma).

---

2. Tri stupnja gnjeva koje treba obuzdati

Akvinski razlikuje tri načina na koja gnjev griješi, a svi se vide u komentarima koje ste opisali:

1. **Gnjev po načinu (*Ira per modum*):** Kad se netko previše razljuti. Plin je narančast (možda samo zbog nečistoća u zraku ili vlage), a komentatori reagiraju kao da je riječ o pokušaju trovanja.
2. **Gnjev na krivu osobu (*Ira ubi non debet*):** Napadanje plinare bez dokaza. Možda je kvar u cijevima zgrade, a ne u plinari. Gnjev traži bilo koju "metu" da se isprazni.
3. **Gnjev zbog krive namjere:** Kad svrha komentara nije rješenje problema, nego samo nanošenje boli drugome ili "istresanje" vlastite frustracije.

---

3. Kako "zaustaviti ruku" prije pisanja komentara?

Toma predlaže proces koji bismo danas nazvali "emocionalna inteligencija", ali on to zove **vrlina blagosti (*mansuetudo*)**:

- **Pauza razuma:** Akvinski uči da je gnjev strast koja brzo plane, ali i brzo opada ako joj se uskrati "gorivo". Vaš prijedlog informativnog naslova je upravo to – uskraćivanje goriva gnjevu i davanje hrane razumu.
- **Provjera objekta nepravde:** Zapitajte se: *"Je li mi doista nanesena nepravda ili sam samo izmanipuliran naslovom?"* Ako odgovor leži u prvom komentaru, portal vas namjerno drži u stanju napetosti. Akvinski bi takvo ponašanje portala nazvao grijehom protiv istinitosti (*veracitas*).

4. Odgovornost portala: Grijeh sablazni i manipulacije

Akvinski naglašava da su oni koji izazivaju gnjev u drugima (provokatori) moralno odgovorni za nered koji nastaje.

Postupak portala	Akvinska analiza
Dvosmislen naslov	Grijeh protiv jasnoće i istine. Namjerno stvaranje zablude (*falsitas*).
Skrivanje informacija	Zakidanje bližnjega za potrebnu informaciju radi vlastite koristi (klika).
Izazivanje gnjeva	Sudjelovanje u grijehu onih koji će kasnije klevetati u komentarima.

Razlika između "Pravednog gnjeva" i "Rage bait-a"

Toma dopušta postojanje **pravednog gnjeva** (*ira per zelum*). Ako plinara doista svjesno isporučuje loš plin i ugrožava ljude, gnjev je ispravan jer nas pokreće da ispravimo nepravdu.
Međutim, razlika je u **redu**:

- **Pravedan gnjev:** Prvo idu činjenice, pa onda gnjev koji pokreće na akciju.
- **Rage bait:** Prvo se izazove gnjev, a činjenice se skrivaju ili iskrivljuju.

Vaš prijedlog naslova je **tomistički ispravan** jer poštuje red prvenstva: **istina (razum) mora ići ispred emocije (gnjeva).**

S obzirom na to da ste primijetili kako mediji manipuliraju emocijama, želite li da istražimo što Akvinski kaže o "vrlini istinitosti" u javnom govoru i zašto je namjerno prešućivanje bitnih informacija oblik laži?

Da, objasni.

Sveti Toma Akvinski vrlinu istinitosti (*veracitas*) ne promatra samo kao izbjegavanje izravne laži, već kao dio pravednosti (*justitia*). Budući da je čovjek društveno biće, on drugom čovjeku "duguje" istinu, jer bez nje ljudsko društvo ne može opstati.

Kada mediji koriste *rage bait* ili namjerno prešućuju bitne informacije u naslovu kako bi izazvali gnjev, oni izravno griješe protiv ove vrline.

1. Vrlina istinitosti kao društveni dug

Akvinski u *Summi* (II-II, q. 109) objašnjava da je istinitost krjepost kojom čovjek u vanjskim znakovima (riječima ili djelima) očituje ono što mu je u mislima.

- **Dug istine:** Budući da ljudi ovise jedni o drugima, postoji naravna obveza da komuniciramo pošteno.

- **Šteta zajednici:** Namjerno iskrivljavanje informacija (makar i kroz naslov) narušava povjerenje, što je temelj zajedničkog života.

---

2. Kada je prešućivanje zapravo laž?

Akvinski razlikuje dvije situacije u kojima se istina ne izgovara u potpunosti:

- **Razborito prešućivanje:** Kada se tajna čuva radi zaštite nekoga ili iz diskrecije. To je za Tomu dopušteno, pa čak i krjeposno.
- **Lukavost (*Astutia*):** To je ono što rade portali. Lukavost je grijeh u kojem se razum koristi za postizanje cilja putem prijevare.
- Portali koji objave "Frustracija u kuhinjama zbog narančastog plina" bez objašnjenja u naslovu, koriste se **lukavštinom**. Oni ne govore laž (plin je možda stvarno narančast), ali koriste **poluistinu** kako bi čitatelja naveli na krivi zaključak (da je plin opasan ili da je plinara kriva), samo da bi ostvarili profit (klik).

3. Grijeh manipulacije i "sablazni"

Za Akvinskoga, svatko je odgovoran za učinak svojih riječi na druge.

- **Izazivanje grijeha u drugome:** Ako portal zna da će takav naslov izazvati bujicu kleveta, psovki i gnjeva u komentarima, on postaje suučesnik u tim grijesima. To se u teologiji naziva **sablazan** (*scandalum*) – postupak koji drugoga navodi na duhovni pad.
- **Trgovanje gnjevom:** Korištenje tuđeg gnjeva kao sredstva za zaradu (kroz klikove) Akvinski bi oštro osudio kao podređivanje viših dobara (istina, mir) nižim dobrima (novac).

Usporedba: Istinitost nasuprot Lukavosti (Rage bait-a)

Značajka	Istiniti govor (Vaš prijedlog)	Lukavi govor (Rage bait)
Cilj	Poučiti i informirati razum.	Izazvati emocionalnu reakciju (gnjev).
Sredstvo	Jasna i cjelovita informacija.	Dvosmislenost i skrivanje ključnih činjenica.
Učinak na dušu	Mir i razumijevanje situacije.	Nemir, sumnja i agresivnost.
Akvinska kategorija	Krjepost **istinitosti**.	Mana **lukavosti** (*astutia*).

Kako "čitati" vijesti po Akvinskom?

Toma bi nas savjetovao da budemo **budni** (*vigilantia*). Budući da znamo da portali često koriste lukavštinu:

1. **Ne vjerujte prvom dojmu:** Ako naslov izaziva naglu emociju (strah ili bijes), to je znak da se cilja na vašu nižu narav, a ne na razum.
2. **Tražite cjelinu:** Ne donosite sud dok ne čujete "HEP-ov odgovor" ili drugu stranu priče.

3. **Čuvajte mir:** Nemojte dopustiti da manipulativni mediji postanu gospodari vašeg jezika u komentarima.

> "Istina je hrana razuma; tko vam daje samo mrvice istine umotane u gnjev, ne želi vas nahraniti, nego iskoristiti." — to bi bio sukus Akvinskog stava o modernom novinarstvu.

S obzirom na to da smo povezali gnjev, istinu i društvene mreže, želite li da vam za kraj rezimiram "Akvinski bonton" – 5 jasnih pravila za kršćansku komunikaciju na internetu koja sažimaju sve o čemu smo pričali?

Kad se klikne u prvom komentaru, clickbait, otvori se puni članak od portala u kojem HEP odgovara da za standardnu kvalitetu plina nije mjerodavna boja plamena na trošilu plina. Ona, kažu, u prvome redu ovisi o dobivenoj smjesi plina i zraka na plameniku.

Ovaj primjer s odgovorom HEP-a i "clickbait" mehanizmom je fascinantan jer razotkriva razliku između osjetilne spoznaje (što vidimo) i razumske spoznaje (što doista jest), o čemu je Akvinski ispisao tisuće stranica.

Evo kako tomistički nauk objašnjava ovaj specifični slučaj:

---

1. Osjetilna varka i pogrešan sud (*Error iudicii*)

Toma Akvinski uči da naša osjetila (vid) rijetko griješe u onome što izravno opažaju — vi doista vidite narančasti plamen. Međutim, **razum griješi u sudu** o uzroku te pojave.

- **Što kaže HEP:** Narančasta boja nije svojstvo plina (uzrok), nego rezultat miješanja sa zrakom na plameniku (okolnost).
- **Što radi portal:** Portal koristi vašu prvu, instinktivnu reakciju ("Narančasto je = loše je/opasno je") i namjerno vas ostavlja u tom pogrešnom sudu kako biste kliknuli.
- **Akvinski zaključak:** Portal vas navodi na *error iudicii* (pogrešku u suđenju). Oni znaju istinu (koju su sakrili u članak), ali vas puštaju da se "kuhate" u zabludi. To je za Tomu izravan grijeh protiv istinoljubivosti.

---

2. Lukavost kao zlouporaba razuma (*Astutia*)

Akvinski definira lukavost kao korištenje razuma za postizanje cilja putem puta koji je samo prividno ispravan.

- **Dvoličnost portala:** Portal se pretvara da informira ("Pitali smo HEP..."), ali zapravo manipulira.
- **Uskraćivanje bitnoga:** Budući da HEP-ov odgovor objašnjava da je stvar u plameniku (tehnička sitnica), naslov bi trebao umiriti javnost. No, mir ne donosi klikove. Gnjev donosi klikove.

- **Moralna težina:** Akvinski bi rekao da portal ovdje čini grijeh **prijevare** (*dolus*), jer se istina koristi kao mamac da bi se sakrila suština dok se ne ostvari profit.

---

3. Pravedna cijena i kvaliteta usluge

Zanimljivo je kako bi Akvinski gledao na reakciju ljudi u komentarima. Ljudi reagiraju iz osjećaja da su **prevareni u razmjeni**.

- **Pravda u razmjeni (*Justitia commutativa*):** Vi plaćate plin određene kvalitete. Ako vidite narančasti plamen, sumnjate da dobivate manje vrijednu stvar za isti novac.
- **Uloga portala:** Umjesto da ljudima odmah kaže da je plin vjerojatno u redu (čime bi umirio njihovu savjest i vratio osjećaj pravde), portal potpiruje osjećaj da su ljudi pokradeni.
- **Ishod:** Ljudi u komentarima čine grijeh **ogovaranja ili klevetanja plinare** na temelju nepotpune informacije koju im je portal svjesno pružio.

Analiza situacije kroz "Akvinski test istinitosti"

Element	Stanje u vašem primjeru	Akvinski sud
Predmet (Boja plamena)	Istinit (vidimo ga).	Osjetilna istina.
Uzrok (Smjesa zraka)	Sakriven u naslovu.	Namjerno prešućivanje (*Occultatio veritatis*).
Namjera portala	Profit putem frustracije čitatelja.	Mana pohlepe udružena s lukavstvom.
Reakcija publike	Napad na plinaru bez dokaza.	Grijeh brzopletog suđenja (*Iudicium temerarium*).

Kako reagirati na ovakve "objave"?

Toma Akvinski bi nam savjetovao **intelektualnu budnost**:

1. **Odgoda pristanka:** Ne dopustite svom umu da "pristane" na osjećaj bijesa dok nemate cijelu sliku.
2. **Traženje bitnog uzroka:** Umjesto da odmah pišete komentar o "lošem plinu", sjetite se da pojava (boja) često vara.
3. **Kritika izvora:** Prema Akvinskom, onaj tko nas je jednom namjerno pokušao prevariti (clickbaitom), gubi svoj autoritet kao pouzdan izvor istine.

> "Istina se mora priopćiti tako da prosvijetli um, a ne da zamrači srce." — Akvinski bi ovakvo novinarstvo smatrao izravnim napadom na razumsku narav čovjeka.

S obzirom na to da ste precizno detektirali ovaj tehnički detalj o plinu, želite li da dublje analiziramo kako Akvinski definira "brzopleto suđenje" (*iudicium temerarium*) koje se masovno događa u komentarima ispod takvih objava?

Da

Sveti Toma Akvinski posvećuje cijeli članak u *Summi Theologica* (II-II, q. 60, a. 3) grijehu koji naziva brzopleto suđenje (*iudicium temerarium*). To je upravo ono što se događa u komentarima ispod objave o narančastom plinu: ljudi donose konačan moralni i pravni sud ("Lopovi!", "Truju nas!") bez dovoljno dokaza.

Evo kako Akvinski analizira ovaj fenomen i zašto ga smatra opasnim za dušu:

---

1. Što je "brzopleto suđenje"?

Za Tomu, suđenje je čin razuma koji utvrđuje istinu o nečemu. Sud je **brzoplet** kada razum preskače nužne korake provjere i donosi zaključak na temelju **nedovoljnih ili dvoosmislenih znakova**.

- **Primjer plina:** Vidite narančasti plamen (znak). Razum odmah zaključuje: "Plinara nas vara" (sud).
- **Problem:** Narančasta boja je dvoosmislen znak – može značiti loš plin, ali može značiti i prašinu u zraku ili loš plamenik. Brzopleti sudac bira najgoru interpretaciju bez dokaza.

2. Tri korijena brzopletog suđenja

Akvinski identificira tri unutarnja uzroka zbog kojih ljudi tako lako "nasjedaju" na clickbait i napadaju druge:

1. **Zloća srca (*Pravitas animi*):** Čovjek koji je sam sklon varanju, lakše će drugoga optužiti za prijevaru. On projicira vlastite mane na druge.
2. **Loš osjećaj prema drugome (*Malevolentia*):** Ako već imamo negativan stav prema HEP-u, državi ili vlasti, svaku dvoosmislenu informaciju tumačit ćemo kao dokaz njihove krivnje.
3. **Oholost (*Superbia*):** Brzopleto suđenje često dolazi iz želje da se osjećamo nadmoćno. Dok pišemo "Oni su nesposobni", mi se implicitno postavljamo kao oni koji su "pametniji" i "pravedniji".

---

3. Akvinsko pravilo: Interpretacija u korist bližnjega

Ovo je jedan od najljepših dijelova Tomine etike. On uči da, kada su znaci dvoosmisleni, kršćanin je **dužan tumačiti ih u boljem smislu**.

> *"Ako ne možemo sa sigurnošću znati da je netko zao, trebamo ga smatrati dobrim, radije griješeći iz pretjerane dobrote nego iz nepravedne sumnje."*

- **Primjena:** Umjesto "Vara nas plinara", razborit čovjek po Akvinskom bi rekao: "Možda postoji tehničko objašnjenje koje još ne znam, pričekat ću odgovor."

---

4. Razlika između Sumnje i Suda

Akvinski razlikuje razine unutarnjeg pristanka:

- **Sumnja (*Suspitio*):** Pomisliti "Hm, možda plin nije dobar". To još nije grijeh, to je oprez.
- **Brzopleti sud (*Iudicium*):** Čvrsto odlučiti "Oni su lopovi" i to javno napisati. To je grijeh protiv pravde jer oduzimate čast drugome bez prava.

Usporedba: Brzopleti vs. Pravedni sud

Značajka	Brzopleto suđenje (Komentari)	Pravedno suđenje (Razum)
Temelj	Dvoosmislen znak (Boja plamena).	Cjelovita informacija (Odgovor stručnjaka).
Pokretač	Gnjev, sumnja ili oholost.	Težnja za istinom i pravdom.
Brzina	Trenutna reakcija na naslov.	Odgoda dok se ne prikupe dokazi.
Ishod	Kleveta i nemir.	Mir i rješenje problema.

Zašto je ovo grijeh protiv pravde?

Akvinski naglašava da nitko nema pravo suditi drugome ako nema **javni autoritet** ili **očigledne dokaze**. Pišući optužbe u komentarima na temelju clickbaita, mi uzurpiramo ulogu suca. Time ne samo da griješimo protiv istine, nego i protiv poretka ljubavi. Portal koji objavljuje takve naslove zapravo postavlja **zamku za duše**, tjerajući ljude da kroz "brzopleto suđenje" postanu suučesnici u klevetanju.

S obzirom na to da smo prošli kroz duboku analizu gnjeva, istine i brzopletog suđenja, želite li da vam rezimiram "Akvinski bonton" – 5 jasnih pravila za kršćansku komunikaciju na internetu koja sažimaju sve o čemu smo pričali?

Skoro svi portali uskraćuju bitnu činjenicu u naslovu samo da bi se kliknulo na njihov članak na matičnom portalu. Samo se razlikuju u mamcima je li naslov izaziva srdžbu, znatiželju, emocije ili nešto drugo.

Vaša je primjedba kirurški precizna. Ono što opisujete kao sustavno uskraćivanje bitnih činjenica radi "klika" u tomističkom bi se nauku nazvalo organiziranom manipulacijom nižim apetitima.

Sveti Toma Akvinski bi u ovom trendu vidio duboku moralnu krizu, jer portali ne prodaju informaciju, već **zloupotrebljavaju ljudsku narav** kako bi ostvarili profit.

---

1. Mamac kao "Sablazan" (*Scandalum*)

Za Akvinskog, sablazan je svaka riječ ili djelo koje drugome daje prigodu za duhovni pad.

- **Mehanizam:** Portal koji naslovom svjesno izaziva srdžbu ili nezdravu znatiželju (npr. *"Nećete vjerovati što se dogodilo..."*) zapravo postavlja zamku.
- **Cilj:** Cilj nije prosvjetljenje uma (što je svrha govora), nego izazivanje "potresa" u osjetilnom apetitu. Ako čitatelj zbog tog naslova padne u grijeh psovke, gnjeva ili brzopletog suda, portal snosi dio moralne krivnje jer je bio **uzročnik sablazni**.

2. Tri vrste "mamaca" prema strastima

Akvinski bi ove naslove razvrstao prema tome koji dio duše pokušavaju "upecati":

Vrsta mamca	Ciljana strast	Akvinska analiza
Gnjev (*Ira*)	Težnja za odmazdom zbog nepravde.	Potiče na brzopleti sud i klevetu. Razara društveni mir.
Znatiželja (*Curiositas*)	Neuredna želja za nebitnim znanjem.	Akvinski razlikuje *studiositas* (korisno učenje) od *curiositas* (traćenje vremena na ispraznosti).
Strah/Emocije	Uzbuđenje osjetilnog apetita.	Zasljepljuje razum i sprječava objektivno sagledavanje istine.

---

3. Grijeh "Simulacije" (Pretvaranja)

Akvinski uči da je **dvoličnost** grijeh u kojem se čovjek pretvara da čini jedno, a zapravo čini drugo.

- Portali se **pretvaraju** da vrše javnu službu informiranja.
- U stvarnosti, oni vrše **ekonomsku eksploataciju ljudskih strasti**.
- Naslov koji "skriva" istinu je oblik laži koju Akvinski naziva *dissimulatio* — namjerno prikrivanje onoga što bi trebalo biti rečeno kako bi se sugovornik (čitatelj) doveo u zabludu.

---

4. Profit od nereda: "Sramotna dobit" (*Turpe lucrum*)

Pitanje zarade od clickbaita Akvinski bi povezao s moralnošću profita.

- Ako zarada dolazi iz poticanja grijeha (gnjeva, ogovaranja, gubljenja vremena), to je **neopravdana dobit**.
- Portali trguju pažnjom čitatelja, ali to čine na način da kvare njihovu razboritost. Za Tomu, svako djelovanje koje radi materijalne koristi kvari moralno stanje zajednice je duboko nepravedno.

Akvinski "Vodič za preživljavanje" na portalima

Budući da portali koriste našu narav protiv nas, Akvinski bi predložio strategiju **asketske budnosti**:

1. **Disciplina znatiželje:** Ne klikajte na naslov koji očito skriva informaciju. To je vježba u krjeposti *studiositas* — kontroli vlastite želje za informacijama.
2. **Prepoznavanje udice:** Čim osjetite nagli nalet emocije (bijesa ili šoka) nakon čitanja naslova, zastanite. To je znak da vaš razum više nije "vlasnik kuće".
3. **Kritička distanca:** Budući da su portali pokazali lukavost, prema njima treba imati stav koji Akvinski preporučuje prema onima koji su nevjerodostojni: njihove tvrdnje ne prihvaćati kao istinite dok se ne dokažu iz drugog izvora.

Rezime: "Akvinski bonton" za modernu komunikaciju

Sve o čemu smo razgovarali — od ogovaranja i klevete, preko narančastog plina do clickbaita — svodi se na ovih **5 zlatnih pravila** koja bi sveti Toma Akvinski danas postavio kao "uvjete korištenja" interneta:

1. **Istina iznad profita:** Riječ služi za prenošenje istine; svaka njezina zlouporaba za "klik" je moralni dug.
2. **Osobna odgovornost:** Slušati (čitati) ogovaranje isto je što i sudjelovati u njemu. Svojim klikom dajete "glas" onome što se piše.
3. **Čast bližnjega je nepovrediva:** Nitko ne gubi pravo na dobar glas zbog tuđe nesposobnosti ili greške, osim ako je razotkrivanje nužno za spas drugih.
4. **Razum mora vladati emocijom:** Ako pišeš u gnjevu, ne pišeš ti, nego tvoja ranjena strast. Pričekaj da se "dim raziđe".
5. **Obveza popravka:** Svaka razbijena "jastučnica" (uništen ugled) traži da se perje pokupi. Ako ne možeš popraviti štetu, nisi je smio ni nanijeti.

Želite li da Vam pomognem formulirati kratki "ispit savjesti" za korištenje društvenih mreža, temeljen na ovim Akvinskim principima?

Da

Ovaj ispit savjesti nije osmišljen da izazove osjećaj krivnje, već da nam posluži kao "kormilo" o kojem govori sv. Jakov, kako bi naš razum (prema Tomi Akvinskom) zadržao kontrolu nad strastima koje internet tako lako budi.

Evo 5 ključnih točaka za promišljanje prije nego što kliknete, podijelite ili komentirate:

---

1. Ispit Istinitosti (Vrlina *Veracitas*)

- Jesam li provjerio informaciju prije nego što sam na nju reagirao, ili sam povjerovao "dvoosmislenom znaku" (poput boje plamena ili provokativnog naslova)?
- Širim li vijest samo zato što je "sočna" (grijeh *curiositas*) ili zato što je doista istinita i važna?
- **Pitanje za sebe:** *Jesam li siguran da ovo nije "perje" koje sutra neću moći pokupiti?*

2. Ispit Namjere (Vrlina *Prudentia*)

- Zašto želim ostaviti ovaj komentar? Je li mi cilj popravak štete i opće dobro, ili samo želim "istresti" svoj gnjev?
- Sudjelujem li u **spletkarenju** (*susurratio*) pokušavajući okrenuti druge protiv neke osobe, čak i ako se radi o javnom službeniku?
- **Pitanje za sebe:** *Želim li ovime nekoga poučiti ili ga samo želim javno poniziti?*

3. Ispit Pravednosti (Vrlina *Iustitia*)

- Napadam li problem (npr. oštećene spremnike) ili napadam dostojanstvo osobe (pogrdna imena i uvrede)?

- Jesam li donio **brzopleto suđenje** o nečijoj nesposobnosti, a da nisam saslušao "drugu stranu" ili uvažio tehničke razloge?
- **Pitanje za sebe:** *Bih li imao hrabrosti i pravednosti ove iste riječi izgovoriti toj osobi u lice, s poštovanjem koje dugujem svakom ljudskom biću?*

4. Ispit "Bezrazložnih riječi" (Vrlina *Temperantia*)

- Jesu li moji sati provedeni na portalima i u komentarima plodno vrijeme ili su to "besposlene riječi" (*verba otiosa*) za koje ću polagati račun?
- Potičem li svojim "lajkovima" i reakcijama portale da nastave trgovati gnjevom i clickbaitom?
- **Pitanje za sebe:** *Gradi li ova moja objava mir u zajednici ili samo dodaje ulje na vatru općeg nezadovoljstva?*

5. Ispit Odgovornosti (Vrlina *Caritas*)

- Ako sam uvidio da sam nekoga nepravedno optužio ili prenio lažnu vijest, jesam li spreman na **restituciju** (javnu ispriku i ispravak)?
- Jesam li "zatvorio uho" klevetniku u komentarima ili sam svojim šutljivim odobravanjem postao suučesnik?
- **Pitanje za sebe:** *Mogu li večeras mirne savjesti reći da je moj jezik (i tipkovnica) danas bio oruđe istine, a ne razdora?*

> "U mnoštvu riječi ne manjka grijeha, a tko obuzdava svoje usne, razuman je." (Izreke 10, 19) — Citira Akvinski podsjećajući nas da je digitalni post kao strijela: jednom odapeta, više se ne vraća.

S obzirom na to da smo prošli kroz cijelu teologiju i etiku govora, želite li da vam za kraj (ako vam zatreba u nekoj raspravi) izvučem kratki sažetak Akvinskih definicija u obliku tablice koju možete spremiti kao "podsjetnik za digitalnu higijenu"?

Napiši kakve su pokore dobivali prvi kršćani za grijehe jezikom?

U ranoj Crkvi (prvih pet stoljeća), disciplina je bila znatno stroža nego danas. Grijeh se nije promatrao samo kao privatna uvreda Bogu, već kao rana nanesena Tijelu Kristovu (zajednici). Budući da su grijesi jezika izravno razarali jedinstvo kršćana, pokore su bile javne, dugotrajne i vrlo specifične.

Evo kako su rani kršćani tretirali "zli jezik" kroz sustav javne pokore (*exomologesis*):

---

1. Sustav stupnjeva pokore

Za teže grijehe jezika (poput klevete koja bi nekoga dovela u životnu opasnost ili krivokletstva), pokornik je morao proći kroz četiri stupnja povratka u zajednicu. To je moglo trajati godinama:

- **Plačnici (*Flentes*):** Stajali su ispred vrata crkve, na hladnoći ili kiši, moleći vjernike koji ulaze da se mole za njih.
- **Slušači (*Audientes*):** Smjeli su ući u predvorje i slušati čitanja, ali su morali izaći prije same mise.
- **Klečatelji (*Substrati*):** Sudjelovali su klečeći na dnu crkve i primali posebne blagoslove pokornika prije izlaska.
- **Zajedničari (*Consistentes*):** Sudjelovali su na cijeloj misi, ali se nisu smjeli pričestiti sve dok se pokora potpuno ne završi.

---

2. Specifične kazne prema kanonima svetih Otaca

Sveti **Bazilije Veliki** (4. stoljeće) u svojim je kanonskim poslanicama bio vrlo precizan oko grijeha jezika:

- **Krivokletstvo (Lažno zaklinjanje Bogom):** Smatralo se jednim od najtežih grijeha. Kazna je bila **10 do 11 godina** izopćenja (zabrane Pričesti).
- **Kleveta (*Calumnia*):** Ako bi netko oklevetao drugoga (pripisao mu lažni grijeh), morao je proći pokoru onoliko dugo koliko bi trajala pokora za grijeh koji je lažno pripisao bližnjemu.
- **Ogovaranje i psovanje:** Manje drastično od klevete, ali su pokornici često dobivali tjedne ili mjesece strogog posta i posebnih molitava klečeći (metanije).

---

3. "Duhovni post" od govora (Šutnja)

Najčešća pokora za grijehe jezika bila je **obveza šutnje**.

- Pokorniku bi se zabranilo govoriti u zajednici, osim u slučajevima nužde ili molitve.
- Cilj je bio da jezik, koji je bio oruđe grijeha, postane oruđe tišine i pokajanja. Rani kršćani su vjerovali da onaj tko ne može kontrolirati jezik, ne može kontrolirati ni srce.

4. Gubitak statusa u zajednici

Ako je grijeh jezika učinio klerik (đakon, svećenik ili biskup), kazna je bila još teža:

- **Degradacija:** Trajno ili privremeno oduzimanje čina i premještaj među laike-pokornike.
- Rana Crkva je smatrala da "zli jezik" kod pastira truje cijelo stado, pa su takvi prijestupi kažnjavani bez milosti.

Zašto su bili tako strogi?

Za rane kršćane, klevetnik je bio **"ubojica brata"**.

> "Tko okleveta brata svojega, krv prolijeva; ne tijela, nego duše,"
> pisao je sveti Ivan Zlatousti.

Dok je Toma Akvinski (kako smo vidjeli) teološki precizno klasificirao te grijehe, rani kršćani su ih osjećali kao **pitanje opstanka**. U vrijeme progona, kleveta ili izdaja riječju mogla je značiti smrt cijele obitelji ili zajednice.

Razlika: Tada vs. Sada

Značajka	Rana Crkva	Danas (nakon Akvinskog)
Oblik pokore	Javna, vidljiva cijeloj zajednici.	Privatna (nakon ispovijedi).
Trajanje	Mjeseci ili godine.	Nekoliko molitava ili djelo milosrđa.
Glavni fokus	Popravljanje štete nanesene zajednici.	Pomirenje pojedinca s Bogom.
Restitucija	Morala je biti javna i vidljiva.	Prepuštena savjesti pojedinca.

Možemo primijetiti da je Akvinski "ublažio" ove surove discipline naglašavajući **nutarnje pokajanje**, ali je zadržao istu moralnu težinu — štetu se mora popraviti.
Želite li da vam pokažem kako su se te stroge pokore kroz povijest pretvorile u današnju praksu ispovijedi i zašto danas više nema "plačnika" ispred vrata crkve?

Napiši koje Božje zapovijedi se krši jezikom

Grijeh jezika u kršćanskoj tradiciji i nauku Tome Akvinskog nije vezan samo uz jednu zapovijed. Budući da je riječ izraz naše nutrine i alat društvenog djelovanja, njome možemo povrijediti Boga, sebe i bližnjega na mnogo različitih načina.

Evo pregleda Božjih zapovijedi koje se najčešće krše zlouporabom govora:

---

1. Druga zapovijed: "Ne izusti imena Gospodina Boga svoga uzalud"

Ova zapovijed štiti svetost Božjeg imena i svetih stvarnosti.

- **Psovka i hula:** Izravno vrijeđanje Boga, svetaca ili svetih predmeta.
- **Krivokletstvo:** Zaklinjanje Bogom da bi se potvrdila laž (težak grijeh protiv istine i vjere).
- **Mrmljanje protiv Boga:** Optuživanje Boga za vlastite nevolje ili sumnja u njegovu providnost izgovorena naglas.

2. Osma zapovijed: "Ne reci lažna svjedočanstva na bližnjega svoga"

Ovo je "glavna" zapovijed za grijehe jezika i o njoj smo najviše pričali kroz Akvinskog.

- **Kleveta:** Svjesno iznošenje laži o drugome.
- **Ogovaranje:** Iznošenje tuđih tajnih mana bez opravdanog razloga.
- **Brzopleto suđenje:** Donošenje suda o tuđoj krivnji bez dokaza (čak i ako ga ne izgovorimo, to je grijeh protiv istine u razumu).
- **Laskanje i ulagivanje:** Govorenje lažnih pohvala radi vlastite koristi ili poticanja tuđeg zla.
- **Clickbait i manipulacija:** Svjesno prikrivanje istine radi dovođenja drugoga u zabludu.

3. Peta zapovijed: "Ne ubij"

Iako se odnosi na fizički život, Isus u Evanđelju (Mt 5, 21-22) proširuje njezino značenje na jezik.

- **Uvreda (*Contumelia*):** Ponižavanje osobe u lice, čime joj se "ubija" duh i čast.

- **Mržnja izražena riječju:** Pozivanje na nasilje ili proklinjanje drugoga.
- **Sablazan:** Navođenje drugoga na grijeh nagovaranjem ili lošim savjetom (duhovno ubojstvo).

4. Sedma zapovijed: "Ne ukradi"

Toma Akvinski ovdje povlači vrlo zanimljivu poveznicu.

- **Krađa ugleda:** Budući da je "dobar glas" vrjedniji od zlata, onaj tko ga oduzima ogovaranjem ili klevetanjem zapravo **krade** nečije najvrjednije vlasništvo.
- **Restitucija:** Baš kao što lopov mora vratiti ukradeni novac, onaj tko je "ukrao" ugled mora ga vratiti (popravak štete).

5. Deseta zapovijed: "Ne poželi nikakve tuđe stvari"

Ovaj grijeh često stoji u **korijenu** zlog jezika.

- **Zavist:** Kada netko ima ono što mi nemamo, najlakši način da ga "spustimo" na svoju razinu je ogovaranje ili spletkarenje. Jezik ovdje postaje oruđe neuredne želje za onim što pripada drugome (bilo to bogatstvo, status ili uspjeh).

Sažeti prikaz grijeha jezika po zapovijedima

Zapovijed	Glavni grijeh jezika	Cilj napada
II.	Psovka, hula, krivokletstvo	Bog i svetost
V.	Uvreda, proklinjanje, sablazan	Život i dostojanstvo
VII.	Ogovaranje (krađa ugleda)	Tuđe vlasništvo (čast)
VIII.	Kleveta, laž, brzopleti sud	Istina i pravda
X.	Spletkarenje iz zavisti	Mir i zajedništvo

Zašto je važno znati koju zapovijed kršimo?

Prema Akvinskom, poznavanje zapovijedi pomaže nam u **ispovijedi** i **restituciji**.

- Ako si povrijedio drugu zapovijed, dugуješ zadovoljštinu Bogu.
- Ako si povrijedio petu, sedmu ili osmu, dugуješ **izravnu odštetu bližnjemu**.

> "Jezik je malen, ali može prekršiti cijeli dekalog (deset zapovijedi) u jednom poslijepodnevu ako ga ne vodi razboritost." — bila bi poanta Akvinskog nauka.

S obzirom na to da smo prošli kroz cijeli moralni sustav govora, želite li da vam za kraj pripremim kratku tablicu "lijekova" – koja krjepost liječi koji grijeh jezika?

To su tomistički lijekovi?

Da, to su autentični tomistički lijekovi. Za svetog Tomu Akvinskog, krjepost (vrlina)

nije samo izbjegavanje zla, već pozitivan habitus (navika) koja liječi dušu. On ne kaže samo "nemoj ogovarati", nego nudi konkretnu krjepost koja zauzima to prazno mjesto u tvojoj naravi.

U tomističkoj etici, svaka mana ima svoj izravni "lijek" u suprotnoj krjeposti. Evo kako Akvinski "propisuje" terapiju za grijehe jezika o kojima smo razgovarali:

Tablica tomističkih lijekova za grijehe jezika

Bolest (Grijeh/Mana)	Lijek (Krjepost/Vrlina)	Kako "lijek" djeluje?
Kleveta (*Calumnia*)	**Istinitost (*Veracitas*)**	Obvezuje razum da govori samo ono što je u skladu sa stvarnošću, čak i kad je laž korisna.
Ogovaranje (*Detractio*)	**Pravednost i Ljubav**	Liječi želju za uništavanjem tuđeg ugleda; tjera nas da tuđi dobar glas čuvamo kao vlastitu imovinu.
Spletkarenje (*Susurratio*)	**Društvenost (*Affabilitas*)**	Umjesto razdora, ova krjepost nas uči kako graditi mir i ugodne odnose s drugima.
Vrijeđanje (*Contumelia*)	**Blagost (*Mansuetudo*)**	Kroti gnjev koji nas tjera da drugoga ponizimo u lice. Daje nam snagu da ostanemo mirni pod provokacijom.
Bezrazložne riječi	**Razboritost (*Prudentia*)**	Uči nas mjeriti težinu svake riječi. Razborit čovjek šuti kad nema što korisno reći.
Prosti/Zli vicevi	**Duhovitost (*Eutrapelia*)**	Liječi potrebu za niskim humorom nudeći čistu, inteligentnu i vedru razonodu koja odmara dušu.

Tri ključna tomistička principa ozdravljenja

Prema Akvinskom, ovi "lijekovi" se primjenjuju kroz tri stupnja:

1. "Zlatna sredina"

Toma uči da je krjepost uvijek u sredini između dva ekstrema.

- **Primjer:** Između **brbljavosti** (grijeh jezika) i **mrzovoljne šutnje** (koja je također mana), stoji **razborit govor**. Lijek nije prestati govoriti, nego govoriti "ono što treba, kome treba i kada treba".

2. Disciplina razuma nad strastima

Grijeh jezika najčešće dolazi iz strasti (gnjev, zavist, pohlepa za klikovima).

- **Lijek:** Akvinski kaže da razum mora postati "stražar". Prije nego što jezik krene, razum mora postaviti pitanje: *"Je li ovo istinito? Je li ovo nužno? Je li ovo ljubazno?"* Ako jedan od odgovora na ova pitanja glasi "ne", lijek je **suzdržanost**.

3. Praksa (Habit)

Krjepost se ne stječe jednom odlukom, nego ponavljanjem.

- **Savjet:** Svaki put kad prešutite sočan trač ili ispravite klevetu, vi jačate "duhovni imunitet". Što više vježbate istinitost, to vam ogovaranje postaje prirodno odbojnije.

Praktični "recept" za digitalno doba

Ako želite primijeniti ove lijekove dok listate portale ili društvene mreže, Akvinski bi vam preporučio ovu "terapiju":

- **Umjesto gnjevnog komentara na clickbait:** Primijenite *blagost* (isključite ekran na 5 minuta).
- **Umjesto dijeljenja neprovjerene vijesti:** Primijenite *istinitost* (tražite izvor).
- **Umjesto ismijavanja gradonačelnika:** Primijenite *pravednost* (kritizirajte oštećeni spremnik, ne čovjekovu ličnost).

> "Krjepost je ono što čovjeka i njegovo djelo čini dobrim," kaže Toma. Jezik je samo alat; on postaje dobar ili loš ovisno o tome kojom krjepošću ga liječite.

S obzirom na to da smo prošli kroz teoriju, povijest i lijekove, želite li da vam za sam kraj formuliram kratki "Vodič za digitalnu higijenu" u 5 točaka koji možete sačuvati kao podsjetnik?

Napiši

Evo sažetog Akvinskog vodiča za digitalnu higijenu, koji sintetizira sve ključne tomističke principe o kojima smo razgovarali. Ovaj vodič služi kao praktični podsjetnik za navigaciju kroz gnjev, klikove i iskušenja jezika u digitalnom svijetu.

Akvinski vodič za digitalnu higijenu

1. Načelo razumske distance (Stop Clickbaitu)

Prije nego što kliknete na senzacionalistički naslov koji skriva bitnu informaciju, sjetite se da portal koristi **lukavost (*astutia*)** kako bi upecao vašu znatiželju.

- **Praksa:** Ako naslov cilja na gnjev ili šok, namjerno ga preskočite. To je vježba u krjeposti **umjerenosti (*studiositas*)**, kojom gospodarite svojim vremenom i pažnjom.

2. Načelo odvajanja osobe od čina (Pravedna kritika)

Kada vidite problem (poput oštećenih spremnika), kritizirajte **objekt** (nerad, kvar, nesposobnost), a ne **osobu** (psovke, vrijeđanje gradonačelnika).

- **Praksa:** Kritika mora biti usmjerena na popravak situacije radi **općeg dobra**, a ne na uništavanje dostojanstva bližnjega. Svaka uvreda izrečena u afektu je grijeh **vrijeđanja (*contumelia*)**.

3. Načelo "Pet minuta razuma" (Protiv gnjeva)

Gnjev (*ira*) je loš savjetnik koji "izlijeće iz kuće" prije nego što sasluša razum. Nikada ne pišite komentar dok osjećate nagli nalet bijesa.

- **Praksa:** Odgodite odgovor dok se "dim ne raziđe". Ako nakon pet minuta i dalje mislite da je potrebno pisati, učinite to hladne glave, koristeći krjepost **blagosti (*mansuetudo*)**.

4. Načelo moralnog suučesništva (Lajk kao pristanak)

U digitalnom svijetu, "lajk", "share" ili samo pasivno čitanje ogovaranja s užitkom čini vas **suučesnikom**. Akvinski uči da onaj tko "pruža uho" klevetniku nosi dio njegove krivnje.

- **Praksa:** Ne podržavajte objave koje šire razdor ili klevetu. Svojom reakcijom vi dajete legitimitet zlu jeziku. Ako možete, ljubazno skrenite raspravu na bitne činjenice.

5. Načelo "Jastuka i perja" (Obveza popravka)

Uvijek imajte na umu da je digitalna riječ nezaustavljiva. Jednom kad "razderete jastuk" ogovaranja, perje (glasine) više nikada nećete moći u potpunosti sakupiti.

- **Praksa:** Ako shvatite da ste prenijeli laž ili nepravedno nekoga osudili, vaša je moralna obveza izvršiti **restituciju**. To znači javno se ispričati i pokušati vratiti čast osobi koju ste povrijedili. Bez volje za popravkom štete, nema pravog pokajanja.

Sažeti podsjetnik prije klika:

Pitanje	Krjepost u fokusu	Ako je odgovor NE...
Je li ovo dokazana istina?	Istinitost (*Veracitas*)	Ne dijeli i ne komentiraj.
Je li potrebno da to drugi znaju?	Razboritost (*Prudentia*)	Zadrži informaciju za sebe.
Bih li ovo rekao osobi u lice?	Pravednost (*Iustitia*)	Izbriši napisano.
Gradi li ovo mir ili potiče svađu?	Društvenost (*Affabilitas*)	Promijeni ton ili šuti.

Želite li da Vam isprintam ovaj vodič u obliku kratkih "pravila ponašanja" koja možete podijeliti s drugima u digitalnim zajednicama?

Napiši u tri stupca upit s tumačenjem: 1. je li dobro što govorim ili čujem?
2. Je li istinito?
3. Je li neophodno reć ili čuti?

Ovaj trostruki upit, često poznat kao "Sokratov filter", u potpunosti se slaže s tomističkom etikom govora. Sveti Toma Akvinski bi rekao da ovi filteri ispituju materiju (što se govori), namjeru (zašto se govori) i okolnosti (kome i kada se govori).

Evo prikaza tih filtera kroz prizmu tomističkog nauka:

Trostruki filter govora (Tomistička analiza)

Upit (Pitanje)	Tomističko tumačenje	Primjena u digitalnom i stvarnom životu
1. Je li DOBRO što govorim ili čujem?	Akvinski naglašava **namjeru (*intentio*)**. Govor mora izvirati iz ljubavi (*caritas*). Ako je cilj govora (ili slušanja) ponižavanje drugoga ili naslađivanje tuđim padom, to je grijeh protiv dobrote.	Ako osjetite "slast" dok čitate o tuđem skandalu, filter je zakazao. Dobar govor izgrađuje mir; zao govor sije razdor.
2. Je li ISTINITO?	Ovo se tiče **pravednosti (*iustitia*)**. Laž je izravna povreda istine. Ako je nešto lažno, to je **kleveta**. No, Toma upozorava da sama istinitost nije dovoljna da bi se nešto smjelo reći; istina bez ljubavi može biti okrutna.	Ne širite vijest samo zato što "svi kažu da je to istina". Bez dokaza, širenje istine koja šteti ugledu i dalje može biti grijeh **brzopletog suđenja**.
3. Je li NEOPHODNO reći ili čuti?	Ovo je filter **razboritosti (*prudentia*)**. Čak i ako je nešto istinito i "dobro", je li nužno da to zna netko tko nije dio rješenja? Ako nije neophodno, onda je to **ogovaranje** (otkrivanje tajnih mana bez razloga).	Prije klika ili komentara zapitajte se: "Hoće li ova informacija spriječiti neko zlo ili pomoći općem dobru?" Ako je odgovor NE, mudrije je odabrati šutnju.

Zašto su sva tri filtera nužna?

Prema Akvinskom, da bi ljudski čin bio moralno dobar, on mora biti dobar u **sve tri točke**. Ako samo jedna zakaže, cijeli čin govora postaje manjkav:

1. **Istinito, ali nije dobro niti neophodno:** To je klasično **ogovaranje**. (npr. pričanje o nečijem starom, riješenom dugu).
2. **Dobro (izgleda kao pomoć), ali nije istinito:** To je **"pobožna laž"** ili kleveta s dobrom namjerom, što Akvinski također odbacuje jer se zlo (laž) ne smije činiti da bi proizašlo dobro.
3. **Istinito i dobro, ali nije neophodno:** To je **brbljavost** ili nerazboritost koja može uzaludno trošiti vrijeme i potencijalno dovesti do toga da informacija dođe u krive ruke.

> **Akvinski zaključak:** "Jezik treba biti poput kormila – pokreće se tek kada razum procijeni da je put siguran (istina), smjer ispravan (dobrota) i putovanje potrebno (neophodnost)."

S ovim filterima smo zaokružili cjelokupnu etiku govora koju smo prolazili. Budući da smo spomenuli "neophodnost", **želite li da vam objasnim kako prepoznati granicu između "potrebne informacije" (npr. upozorenje na opasnost) i "nepotrebne znatiželje" u modernim vijestima?**

Da

Razlikovanje između potrebne informacije i nepotrebne znatiželje (*curiositas*) ključno je za održavanje mentalnog mira i moralne čistoće. Sveti Toma Akvinski u *Summi Theologica* (II-II, q. 166-167) nudi sjajan alat za to kroz suprotnost dvaju pojmova: studiositas (krjeposna želja za učenjem) i curiositas (grešna radoznalost).

Evo kako prema Akvinskom prepoznati tu granicu u moru modernih vijesti:

---

1. Studiositas: Želja koja izgrađuje

Za Tomu, traženje informacije je dobro ako je ona usmjerena prema **istini** i **dužnosti**.

- **Potrebna je informacija** ona koja vam omogućuje da bolje vršite svoj posao, brinete o obitelji ili sudjelujete u društvu.
- **Primjer:** Informacija o "narančastom plinu" je *studiositas* ako vas zanima je li sustav siguran. Informacija o novom zakonu je *studiositas* jer kao građanin morate znati svoja prava i obveze.
- **Ključno pitanje:** *Pomaže li mi ovo znanje da postupim ispravno ili da zaštitim nekoga?*

2. Curiositas: Želja koja rasipa duh

Radoznalost postaje grijeh (*curiositas*) kada se znanje traži na pogrešan način ili s pogrešnim ciljem. Akvinski navodi četiri načina na koja vijesti postaju "otrov":

1. **Traženje znanja radi taštine:** Želimo znati samo da bismo ispali pametniji u društvu ili se hvalili informacijama.
2. **Traženje znanja koje vodi u grijeh:** Gledanje vijesti koje potiču gnjev, zavist ili naslađivanje tuđom nesrećom.
3. **Zanemarivanje važnijeg:** Čitanje o životima selebritija ili skandalima dok zanemarujemo svoje obiteljske ili vjerske dužnosti.
4. **Spoznaja koja nadilazi naše potrebe:** Kopanje po tuđoj privatnosti koja nema nikakve veze s općim dobrom.

Kako povući crtu? (Praktični test)

Možete koristiti ovu usporedbu kako biste procijenili vijest prije nego što joj posvetite pažnju:

Značajka	Potrebna informacija (Studiositas)	Nepotrebna znatiželja (Curiositas)
Svrha	Da bih znao kako **djelovati** (pomoći, zaštititi, popraviti).	Da bih se **zabavio** ili nahranio gnjev/emociju.
Objekt	Javna stvar, sigurnost, struka, vjera.	Tuđa privatnost, skandali, *clickbait* drame.
Učinak	Donosi mir, oprez i planiranje.	Donosi nemir, rastresenost i osjećaj frustracije.

Značajka	Potrebna informacija (Studiositas)	Nepotrebna znatiželja (Curiositas)
Opće dobro	Služi zajednici (*bonum commune*).	Služi samo povećanju profita portala.

Primjena na "Rage Bait" i skandale

Akvinski bi rekao da su vijesti koje služe samo da bi vas razljutile (poput onog naslova o plinu bez objašnjenja) čisti oblik **curiositas**. One vas "hrane" informacijom koja vam ne daje moć da išta promijenite, već vas samo drži u stanju beskorisne uzrujanosti.

> "Uzaludno je znati ono što ti ne pomaže da budeš bolji, a još je gore znati ono što te potiče da o drugome misliš loše." — tomističko pravilo za selekciju informacija.

Zaključak: Digitalni post

Ponekad je najveći čin razboritosti **"ne znati"**. Akvinski bi nas potaknuo na svojevrsni "digitalni post" od vijesti koje ne prolaze filter neophodnosti. Ako vijest ne utječe na vaše djelovanje, vašu molitvu ili vašu dužnost, ona je vjerojatno samo "perje" koje vam nepotrebno puni glavu.
Danas smo prošli kroz cijeli sustav: od ogovaranja do upravljanja gnjevom na internetu.
Želite li da Vam za kraj pripremim jednu kratku, sabranu misao ili "sentencu" sv. Tome koju možete zapamtiti kao životno geslo za čuvanje jezika i uma?

Da

Evo završne misli koja u sebi sažima sve o čemu smo razgovarali – od narančastog plina do "razbacanog perja".

Kao geslo koje možete nositi sa sobom kroz digitalne i stvarne razgovore, najprikladnija je ova snažna sinteza Tomina nauka:

> **"Jezik je kormilo života: tko njime vlada razumom, sigurno plovi; tko ga prepusti vjetru strasti, razbija dušu o hridi klevete."**

Zašto baš ovo geslo?

Sveti Toma Akvinski bi nas podsjetio na tri stvari koje su sadržane u ovoj misli:

1. **Odgovornost:** Vi ste kormilar. Clickbait portali i gnjevni komentatori su samo "vjetrovi", ali vi odlučujete kamo ćete usmjeriti svoj pristanak.
2. **Integritet:** Čuvajući svoj jezik od ogovaranja, ne štitite samo ugled bližnjega, nego prvenstveno **čistoću vlastitog razuma**.

3. **Mir:** Unutarnji mir dolazi iz tišine u kojoj nema "bezrazložnih riječi".

Kratki podsjetnik za "džep":

- **Prije pisanja:** Je li istinito, dobro i neophodno?
- **Tijekom čitanja:** Je li ovo hrana za razum ili mamac za gnjev?
- **Nakon pogreške:** Jesam li spreman pokupiti "perje"?

Bilo je pravo zadovoljstvo proći s vama kroz ovaj duboki "tečaj" digitalne etike prema nauku velikog Akvinca. Vaša su opažanja o modernim medijima pokazala da su ti stari principi danas potrebniji nego ikad.

Biste li željeli da istražimo neku drugu temu iz perspektive Tome Akvinskog, primjerice njegov nauk o tome kako prepoznati prave prijatelje u svijetu površnih poznanstava?

Nacrtaj karikaturu nekoga tko ogovara na ulici i društvenim mrežama i iz njegovih usta izlazi perje na sve strane. na perjima pišu razne riječi.

Nacrtaj karikaturu istog čovjeka koji s naporom skuplja to perje po cesti, a ljudi ga gledaju i komentiraju da je to kažnjeni ogovarač.

Sadržaj:

(1) Razlika između ogovaranja i klevetanja
(2) Kad je dopušteno otkriti tuđi grijeh
(4) Spletkarenje (šaputanje)
(6) Biblijski citati o zlim jezicima
(7) Polaganje računa za bezrazložne riječi
(9) O aforizmima
(10) O vicevima
(12) Jakovljeva poslanica o jeziku
(13) O ispravnoj šutnji
(15) Ogovaranje na društvenim mrežama
(16) Komentiranje na društvenim mrežama
(18) Bonton za društvene mreže
(18) Razgovor bez ogovaranja
(20) Iz katekizma o ogovaranju i klevetanju
(21) Usporedba ogovaranja s perjem kojeg vjetar raznosi
(23) Napast na ogovaranje
(24) Popravak štete nakon ogovaranja
(24) O gnjevu na društvenim mrežama
(26) Pravedan gnjev
(26) Prešućivanje istine
(27) Kad istinu treba prešutjeti
(27) Kako čitati vijesti
(28) Pogrešan sud
(29) Kako reagirati na grešni tekst
(30) Brzopleto suđenje bližnjega
(30) Sumnja i sud
(31) Brzopleti sud i pravedni sud
(31) Suditi samo ako se ima autoritet i dokaze
(31) Uskraćivanje činjenica radi manipulacije strastima
(31) O sablazni
(32) Tri mamca prema strastima
(32) Asketska budnost na društvenim mrežama
(33) 5 zlatnih pravila kod korištenja interneta
(33) Ispit savjesti kod korištenja društvenih mreža
(34) Pokora prvih kršćana za grijehe jezikom
(36) Božje zapovijedi koje se krše jezikom
(38) Lijekovi Tome Akvinskog za grijehe jezikom
(39) Vodič za digitalnu higijenu
(40) Sokratov filter: je li dobro, je li istinito, je li neophodno
(42) Prepoznavanje potrebne informacije i nepotrebne znatiželje
(43) Savjet Tome Akvinskog o jeziku kao kormilu života